
**KOKEMUKSIA SOSIOKULTTUURISESTA
INNOSTAMISESTA
HOIVA-ASUMISEN PALVELUISSA**

Hämeen ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu 11.11.2011

Helena Sallila-Tähtinen

LAHDENSIVU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Aikuissosiaalityö

Tekijä	Helena Sallila-Tähtinen	Vuosi 2011
Työn nimi	Kokemuksia sosiokulttuurisesta innostamisesta hoiva-asumisen palveluissa	

TIIVISTELMÄ

Hoiva-asumisen palveluissa Vantaalla käynnistettiin vuonna 2010 kolmevuotinen viriketoimintaprojekti vanhustyön kehittämiseksi. Edelleen meillä olevassa hankkeessa kehitetään toimintamallia, miten vanhustyössä monipuolistetaan ja parannetaan asukkaan arjen kohtaamisia ja elämänlaatua sosiokulttuurisen innostamisen keinoin. Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää kokemuksia sosiokulttuurisesta innostamisesta sekä toiminnan ja sen kehittämisen merkityksiä aktiivisessa hoiva-asumisessa.

Sosiokulttuurisen vanhustyön ajatuksena on toimia sanallisessa tai sanattomassa dialogissa vanhusten kanssa. Tukea heitä arjessa ja auttaa asukkaita kohtaamaan ulkomaailma sekä rakentamaan sosiaalisia suhteita tuomalla toimintaa sinne, missä toimijat asuvat ja vaikuttavat. Tämä on ollut ajatuksena kaikessa opinnäytetyöhön liittyneessä toiminnassa.

Opinnäytetyössä on selvitetty Simonkylän vanhustenkeskuksessa omaisten, vapaaehtoistoimijoiden ja henkilökunnan kokemuksia sosiokulttuurisen toiminnan sisällöstä ja kehittämistarpeista. Tutkimusmenetelmänä on käytetty puolistrukturoitua haastattelua ja lisäksi on koottu seuranta-aineisto kirjaamalla kaikkien asukkaiden osallistumiset yksilö- ja ryhmätoimintaan. Teemat puolistrukturoitua haastattelua varten nousivat jo olemassa olevista sosiokulttuurisen työn muodoista. Puolistrukturoidun haastatteluaineiston analyysimenetelmänä on käytetty teemoittelua.

Lopputuloksina voi todeta, että sosiokulttuurinen toiminta Simonkylän vanhustenkeskuksessa koettiin monipuolisena ja laadukkaana. Hoitajainnostajat oivalsivat mahdollisuutensa osallistua virikkeelliseen toimintaan aiempaa laajemmin ja asukkaiden osallistumisaktiivisuus parani. Tulosten perusteella on hyvä syy jatkaa ja kehittää myös uusia tapoja omaisten, vapaaehtoistoimijoiden sekä hoitajainnostajien osallistamiseen sosiokulttuuriseen toimintaan. Yhteisöllisyyden myönteinen kokeminen näyttäisi olevan merkittävä osa asukkaiden merkityksellistä elämää.

Avainsanat ikäihminen, elämänlaatu, sosiokulttuurinen innostaminen, kulttuuri ja taiteet

Sivut 54 s + liitteet 8 s.

LAHDENSIVU
Degree Programme in Social Services

Author Helena Sallila-Tähtinen **Year** 2011
Subject of Bachelor's thesis Experiences of Sociocultural Animation in Nursing Home Services

ABSTRACT

A three-year project was launched in 2010 in Vantaa, Finland for welfare of the aged in order to boost recreational activities in nursing home services. In the on-going project the target is to develop a concept whereby versatile activities are developed in order to improve quality of life of the aged. The research problem of this thesis was to ascertain experiences of sociocultural animation and its effect as a part of active nursing home dail

The idea of sociocultural work within the nursing home environment is to collaborate actively both in verbal and in non-verbal dialogue with the aged. To help them in daily routines, to aid them to cope better with the outer world in making social contacts in all contexts where they act. The same theme was a lead in all activity organized within the thesis work.

The thesis work was conducted at Simonkylä nursing home for the aged and it extended to gathering opinions from the relatives, volunteers and the staff on how they had experienced sociocultural activities and need for development. The study method applied was a semi structured inquiry. In addition frequency the aged participated either in individual or group activity was recorded. The themes stemmed out from the existing forms of sociocultural work exercised at Simonkylä centre for the aged. The method applied in the analysis of the results was based on thematic approach.

Based on the study results, one may conclude that sociocultural activity at Simonkylä nursing home for the aged, was appreciated and seen versatile and of high quality. Nurses dedicated for the research activity became aware of the possibilities of sociocultural activity in greater extent than earlier and most importantly the degree of activity in participation by the aged increased. Based on the results there are valid grounds to continue sociocultural activity and develop new forms for how to engage outside volunteers and in-house nurses. The more systematic and extensive are the means in adding community experiences at nursing homes the better results are achieved in aiming at improved quality of daily life of the aged.

Keywords elderly people, quality of life, sociocultural animation, culture and arts
Pages 54 p + appendices 8 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TYÖELÄMÄYHTEYS.....	2
2.1	Aktiivinen hoiva-asuminen.....	3
2.2	Moniammatillinen auttamisverkosto.....	4
2.1	Arvotausta ja tavoitteet.....	6
3	TEOREETTISET JA KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT.....	7
3.1	Muuttuva vanhuskäsitys.....	7
3.2	Elämänlaatu ja merkityksellinen elämä.....	8
3.3	Sosiokulttuurinen innostaminen vanhustyössä.....	10
3.4	Ympäristön ja tilan merkitys osana elämänlaatua.....	12
3.5	Kulttuuri ja taiteet vanhustyössä.....	13
3.6	Vapaaehtoistoiminta hoiva-asumisen palveluissa.....	17
3.7	Aikaisemmat tutkimukset ja julkaisut.....	19
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	21
5	TUTKIMUSPROSESSIN KUVAUS.....	21
5.1	Osaamisen ja työhyvinvoinnin tukeminen osana tutkimusprosessia.....	23
5.2	Tutkimusmenetelmät.....	24
5.3	Aineiston kerääminen.....	25
5.4	Aineiston analysointi eli teemoittelu.....	25
6	TULOKSET.....	27
6.1	Osallistuminen ja toiminnan sisällön kokeminen vapaaehtoistoimijan näkökulmasta.....	27
6.2	Osallistuminen ja toiminnan sisällön kokeminen omaisen näkökulmasta.....	29
6.3	Toiminnan sisällön kokeminen hoitaja-innostajan näkökulmasta.....	29
6.4	Mahdollisuudet osallistua virikkeellisen toimintaan hoitaja-innostajien näkökulmasta.....	31
6.5	Mahdollisuudet osallistua virikkeellisen toimintaan vapaaehtoistoimijan näkökulmasta.....	31
6.6	Mahdollisuudet osallistua virikkeellisen toimintaan omaisten näkökulmasta.....	32
6.7	Toimintakyvyltään huonokuntoisten vanhusten osallisuus toimintaan.....	32
6.8	Yhteisöllisyyden ja osallisuuden käsitteiden määrittelyä ja toteutumista.....	33
6.9	Asuin- ja yleisten tilojen sekä piha-alueen viihtyvyyden kokeminen.....	35
6.10	Muuta kerrottavaa tai kehitettävää.....	37

7	JOHTOPÄÄTÖKSET	38
7.1	Omaisten kokemuksia toiminnan sisällöstä	39
7.2	Vapaaehtoistoimijoiden kokemuksia toiminnan sisällöstä	40
7.3	Henkilökunnan mahdollisuudet toimia arjen innostajina.....	41
7.4	Asukkaiden osallistuminen yksilö- ja ryhmätoimintaan	42
7.5	Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys	44
7.6	Uuden toimintamallin muotoutuminen ja kehittäminen.....	45
7.7	Jatkotutkimus ja kehittäminen.....	46
8	POHDINTA.....	47
	LÄHTEET	50

Liite 1 Puolistrukturoitu haastattelu

1 JOHDANTO

Hoiva-asumisen yhteisössä halu parantaa ikääntyneen ikäihmisen elämänlaatua syntyy, kun yhteisöllisyyden ja osallisuuden tarpeisiin ei voida vastata riittävästi. Vantaalla hoiva-asumisen palveluiden vanhainkotien asukkailta saadun palautteen pohjalta ryhdytään monipuolistamaan asukkaan arjen kohtaamisia ja virikkeellisyyteen aletaan kiinnittää huomiota entistä enemmän.

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on selvittää, millainen merkitys sosiokulttuurisella vanhustyöllä on aktiivisessa hoiva-asumisessa. Tutkimuksesta saadun tiedon pohjalta tavoitteena on kehittää toimintamalli, joka parantaa ikääntyneiden elämänlaatua.

Hoiva-asumisen palveluihin kuuluu kolme vanhainkotiä Myyrinkoti, Metsonkoti ja Simonkoti sekä Simonkylän hoivakodit. Vuonna 2010 käynnistettiin kolmivuotinen viriketoiminnan kehittämisprojekti. Hankkeen aikana Simonkodissa ja Simonkylän hoivakodeissa kehitetään toimintamallia, joka tukee asukkaan monialaista toimintakykyä ja lisää arjen aktiviteetteja osana yksilövastuista hoitotyötä.

Opetusministeriön julkaisema Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 - 2014 on vahva opinnäytetyön innoittaja. Ohjelman tiivistelmässä todetaan kolme pääkohtaa, joista erityisesti kahta ensimmäistä voi pitää opinnäytetyön suunnannäyttäjinä:

- kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristön edistäjänä
- taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa
- työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin (Liikanen 2010, 5.)

Sosiokulttuurinen ajattelu lisääntyy kaikkialla yhteiskunnassa. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden tarpeet tulee tunnistaa ja niihin voi vastata kehittämällä taide- ja kulttuuritoimintaa myös luonnolliseksi osaksi hoiva-asumisen palveluiden asukkaiden arkea.

Se antoi elämälle iloa ja mukana olemisen tuntua. Tuli hyvä mieli, kun esiinnyimme vanhainkodeissa. Näytelmä herätti niissä ihmisissä muistoja ja välirepliikit sulautuivat kokonaisuuteen. Tämä toi hyvän mielen ja olon. Meillä oli eettinen tavoite, ei rahallisia tavoitteita, tuottaa toisille hyvää mieltä, hauskuutta. Katsojalle syntyy tunne, minullekin kävi noin, omat muistot heräävät katsojalle.

(Hohenthal-Antin 2009, 80.)

Projektiin valmistaudutaan kehittämällä Simonkodin viriketoimintaa ja vapaaehtoistyötä. Viriketoiminnan henkilöstön lisäksi hoitohenkilökunta, vapaaehtoiset ja omaiset otetaan mukaan toiminnan kehittämiseen. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimenpideohjelmassa pidetään tavoitteena, että jokaisen hoitolaitoksessa asuvan asukkaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan kirjataan kulttuuri- ja taideharrastukset sekä toimenpiteet

niiden toteutumiseksi (Liikanen 2010, 27). Simonkylän vanhustenkeskuksessa virikkeellisen toiminnan näkyvyyttä ja vaikuttavuutta pyritään korostamaan sisällyttämällä virikesuunnitelma osaksi asukkaiden hoito- ja palvelusuunnitelmaa. Hoitoyksiköiden tuloskorkeissa on tavoitteena, että asukkaan omahoitaja yhdessä viriketoiminnanohjaajan sekä mahdollisesti omaisen kanssa kirjaavat taide- ja kulttuuriharrastukset hoito- ja palvelusuunnitelmaan tämän vuoden loppuun mennessä.

Kehittämiprojektin pyrkimyksenä on luoda toimintamalli sosiokulttuurisessa hengessä ja saada se jalkautetuksi hoitoyhteisöjen arkeen. Toimintamallin kehittäminen ja kokemusten jakaminen ovat oleellisia. On tärkeää, että otetaan huomioon myös toimintakyvyltään erittäin huonokuntoisten asukkaiden arjen elävöittäminen osana sosiokulttuurista vanhustyötä. Lisäksi korostetaan hoitohenkilökunnan osallisuutta ja sosiokulttuurisen innostamisen prosessia hoiva-asumisen palveluissa. Opinnäytetyössä keskitytään Simonkylän vanhustenkeskuksen toimintamallin luomiseen toiminnan kehittämisestä saadun kokemuksen ja palautteen pohjalta.

Uusia ja käytössä olevia toimintamuotoja kehittämällä ja arvioimalla päästään eteenpäin. Omaisten ja vapaaehtoistoimijoiden arvo on suuri. Heidät tulee ottaa mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan toimintamuotoja sekä kohtaamisia. Monipuolinen yhteisöllinen toiminta luo perustaa laadukkaalle vanhustyölle nykyaikaisessa vanhustenkeskuksessa.

2 TYÖELÄMÄYHTEYS

Teoksessaan Tutki ja kehitä Vilka (2005, 11–13) näkee yhteyden työelämän ja ammattikorkeakoulujen välillä tärkeäksi kehitettäessä uusia toimintatapoja. Pyrkimyksenä on opiskelijan ammatillisen kasvun tukeminen ja pyrkimys sijoittua työelämässä asiantuntijatehtäviin eli ammatilliseksi asiantuntijaksi. Vilkan (2005, 13) mukaan asiantuntijuus tarkoittaa jatkuvaa ammattitaidon kehittämistä. Tämän opinnäytetyön yhteys työelämään on kiinteä ja edellyttää ammattitaidon kehittämistä. Seuraavassa kerron opinnäytetyön työelämäyhteydestä.

Vantaalla hoiva-asumisen palveluihin kuuluu kolme vanhainkotia Metsonkoti, Myyrinkoti, Simonkoti sekä Simonkylän hoivakodit. Opinnäytetyö tuli ajankohtaiseksi, kun hoiva-asumisen palveluja varten valmistui uusi rakennus Simonkodin yhteyteen eli Simonkylän hoivakodit, jotka tarjoavat ympärivuorokautista tehostettua asumispalvelua hoiva- ja pienryhmäkodeissa. Hoivakodit on tarkoitettu ihmisille, jotka eivät tule toimeen kotona tai palvelukodissa muistisairauden tai muiden toimintakyvyn rajoitteiden vuoksi. Simonkoti, Simonkylän hoivakodit ja Simonkylän päivätoimintakeskus muodostavat yhdessä Simonkylän vanhustenkeskuksen.

Simonkoti on perustettu jo vuonna 1972. Kaikkien uusien toimintayksiköiden eli Simonkylän hoivakotien käynnistyessä ryhdyttiin rakenteellisiin toimenpiteisiin henkilöstörakenteen monipuolistamiseksi ja asukkaiden toimijuutta sekä osallisuutta ylläpitävän ja kuntoutumista edistävän hoitotyön laaja-alaiseen kehittämiseen. Simonkylän hoivakodit ovat profiloituneet erilaisiksi yksiköiksi ja tämä aiheuttaa uusia haasteita asukkaiden

hoivan sekä virikkeellisen toiminnan suunnitteluun. Yksi hoivakodeista on profiililtaan psykiatriin-, toinen haasteellisesti käyttäytyvien muistisairaiden ja kolmas nuorten ikääntyneiden osasto. Vanhustenkeskuksen hoito-, viriketoiminnan ja kuntoutuksen henkilöstöä lisättiin ja virikkeellistä toimintaa kehitetään osana asukkaan kokonaisuhoitoa ja sosiokulttuurista vanhustyötä. (Lahti 2010.)

Projektin aikana suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan asukkaiden monialaista toimintakykyä tukevaa virikkeellistä toimintaa. Opinnäytetyön kontekstissa kehitettiin ja luotiin toimiva ja pysyvä toimintamalli. Projektin ajaksi palkattiin kaksi uutta kokopäiväistä viriketoiminnanohjaajaa kolmen vuoden määräajaksi Metsonkotiin ja Myyrinkotiin. Hoivakotien valmistuttua Simonkylän vanhustenkeskukseen perustettiin toinen viriketoiminnanohjaajan vakanssi. Projektin ajan kahdessa muussa vanhainkodissa työskentelee yksi viriketoiminnanohjaaja. Projekti ja henkilöstöresurssit esitettiin rahoitettavaksi vanhustenhuoltoon yksityisten henkilöiden osoittamalla perintörahoilla.

Arjen virikkeellisyys merkitsee vanhustenkeskuksen asukkaille iloa ja monialaisen toimintakyvyn ylläpitämistä sekä kuntoutumista. Virikkeellisen kulttuuri- ja taidetoiminnan avulla voidaan ehkäistä laitoshoidossa olevien ikääntyneiden lisääntyneitä masennusta. Myyrinkodissa ja Metsonkodissa arjen virikkeellisyys on ollut osana hoitajien työtehtäviä. Toimintaa ei ole kyetty organisoimaan niin, että se olisi ollut suunnitelmallista ja säännöllinen osa arkea. (Lahti 2010.)

2.1 Aktiivinen hoiva-asuminen

Visio on mielikuva tulevaisuudesta ja missio on toiminta-ajatus. Hoiva-asumisen palveluissa sekä visiota että missiota on pohdittu monesta näkökulmasta. Seuraavassa kuvaan niitä. Työyhteisöni visiossa korostetaan näkemystä siitä, millaiseksi halutaan palveluja kehittää ja miltä halutaan niiden näyttävän. Uudet palvelut suunnitellaan asiakaslähtöisiksi ja tehokkaiksi palveluratkaisuiksi. Vantaalla hoiva-asumisen palvelujen halutaan olevan vuoteen 2012 mennessä hoiva-asumisen vahva edelläkävijä sekä palvelujen järjestämisessä että tuottamisessa. Pyrkimyksenä on tuottaa ja järjestää aktiivista hoiva-asumista tehokkaasti monipuolisen ja osaavan henkilöstön sekä kumppaneiden yhteistyönä. Lisäksi hoiva-asumisen palvelut haluaa olla toteuttamassa sekä kehittämässä uusiin innovaatioihin perustuvaa laadukasta ikäihmisten hoivaa. (Rautiainen 2010.)

Hoiva-asumisen palveluiden missio mahdollistaa asukkaille merkityksellisen arjen sekä tukee heitä kuntoutumisessa ja toimintakyvyn ylläpitämisessä. Ikääntyneille vantaalaisille järjestetään laadukasta ja asiakaslähtöistä ympärivuorokautista sekä lyhyt- että pitkäaikaista hoivaa. (Rautiainen 2010.)

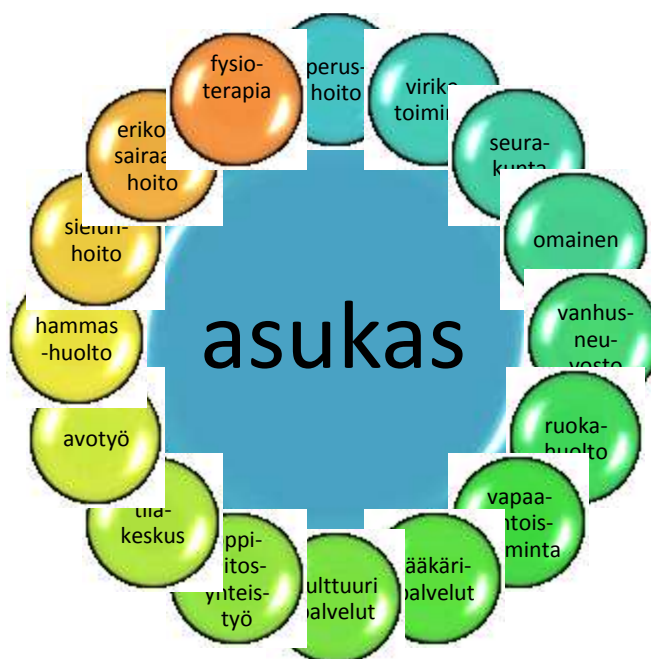
Edellä kuvatuista visiosta ja missiosta voi löytää yhdessä kehittämisen ja tekemisen hengen. Yhteisöllisyys korostuu ja asukas sekä hänen hyvinvointinsa on kaiken toiminnan keskiössä. Asukkaille halutaan elämäntarpeellisuuden kokemuksia tekemällä yhteistyötä asukkaan lähipiirin ja

vapaaehtoismijoiden kanssa. Koko hoiva-asumisen palveluiden asiakaslähtöisen toiminnan perustana on palvelulupaus, jonka sisältää seitsemän kohtaa, joilla pyritään takaamaan asukkaille merkityksellinen elämä.

Palvelulupaus korostaa aktiivista hoiva-asumista, joka on sosiokulttuurisen vanhustyön perusta. Asukkaiden palvelut ja hoito suunnitellaan yhdessä asukkaan ja hänen läheisensä kanssa. Lisäksi asukkaan hoito- ja palvelusuunnitelma sisältävät liikkumis-, virike- ja ravitsemussuunnitelmat. Jokainen asukas avustetaan päivittäin ylös vuoteesta ja mahdollistetaan päivittäin yhdessäoloa sekä mahdollisuus osallistua yhteisön arjen toimintaan. Asukkaille järjestetään päivittäin suunniteltua toimintaa, joka mahdollistaa virikkeelliseen arjen, toimintakyvyn ylläpitämisen ja kuntoutumisen. Aktiivisen arjen mahdollistamiseksi tehdään säännöllistä ja suunnitelmallista yhteistyötä omaisten ja vapaaehtoisten kanssa sekä hoitoyhteisön ympäristön kanssa. Asukkaiden hyvä perushoito ja mahdollisuus ulkoiluun edistävät toimintakyvyn säilymistä. (Rautiainen 2010.)

2.2 Moniammatillinen auttamisverkosto

Seuraavassa kuvaan asukkaan moniammatillista auttamisverkostoa hoiva-asumisen palveluissa. Asukas on keskiössä ja kaikki verkoston toimijat ovat välittömässä kontaktissa asukkaan kanssa osa päivittäin, osa harvemmin.

Kuvio 1 Moniammatillinen auttamisverkosto

Kuviossa toimijat on kuvattu vapaassa järjestyksessä. Perushoito on perustehtävän mukaista päittäistä hoivaa. Omainen tukee asukkaan sopeutumista hoiva-asumiseen, kulkee hänen rinnallaan ja on mukana yhteisön toimintaa kehitettäessä.

Viriketoiminta mahdollistaa asukkaille merkityksellisen arjen sekä auttaa heitä kuntoutumisessa ja toimintakyvyn ylläpitämisessä. Kulttuuripalvelut

on tärkeä yhteistyökumppani, joka tuottaa ja välittää monipuolista, laadukasta ja aktivoivaa kulttuuritoimintaa, josta hyvänä esimerkkinä on vuosittainen oopperayhteistyö. Oopperan muusikot käyvät esiintymässä erilaisina kokoonpanoina eri hoiva-asumisen yksiköissä. Lisäksi henkilökunnalle ja vapaaehtoistyöntekijöille on meneillään vuoden 2011 aikana Laululla läsnä musiikkikoulutusta arjen kohtaamisiin.

Fysioterapian henkilöstö suunnittelee ja toteuttaa hoito- ja palvelusuunnitelman mukaista kuntoutumista edistävää toimintaa. Fysioterapia tuottaa liikkumista ja toimintakykyä edistäviä ja ylläpitäviä sekä toimintakyvyn alenemista ehkäiseviä palveluja ja järjestävät yksilöllisen terapian lisäksi myös erilaisia harjoittelu- ja terapiaryhmiä. Fysioterapian tavoitteena on, että ihminen selviytyy omiin resursseihinsa nähden mahdollisimman pitkään toimintakykyisenä omassa elinympäristössään. (Vantaan kaupunki, fysioterapia 2011.)

Tilakeskuksen työntekijät toimivat yhdessä hoiva-asumisen palveluiden henkilökunnan kanssa asukkaiden hyvinvoinnin ja viihtyvyyden lisäämiseksi. Näihin kuuluvat ruoka- ja laitoshuollon lisäksi perinteiset kiinteistön huoltotyöhön liittyvät tehtävät. Ruokahuolto on mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa ruokateemaviikkoja sekä mukana omalla panoksellaan isoissa tapahtumissa.

Vanhainkotien sielunhoidon tarkoituksena on tukea asukkaita, heidän omaisiaan ja henkilökuntaa. Sairaalateologi hoitaa kirkollisia toimituksia ja järjestää hengellisiä tilaisuuksia. Vanhainkodeissa järjestetään hartaushetkiä ja ehtoollisenviettoja sekä muuta hengellistä toimintaa. Sairaalapapin kanssa voi keskustella luottamuksellisesti mieltä askarruttavista asioista. (Vantaan kaupunki, sielunhoito vanhainkodeissa 2011.) Kotiseurakunta pitää hartauden kerran kuussa ja kauneimmat joululaulut tilaisuuksia sekä toimii osittain yhdessä sairaalasielunhoidon kanssa.

Vapaaehtoistoiminta on toimintaa toisen ihmisen hyväksi. Hoiva-asumisessa voi käydä ystävänä tai koulutettuna tukena saattohoidossa asukkaan viimeisinä elinkaaren aikoina. Vapaaehtoisena toimitaan omana itsenä sekä omilla voimavaroilla.

Vanhusneuvosto on ollut aktiivisesti mukana Vantaan ikäpoliittista ohjelmaa eli Viksua työstettäessä. ”Vantaa vanhenee viisaasti” on koko ohjelman toiminta-ajatus. Vanhusneuvoston henkilöitä toimii vapaaehtoisina yhteisössämme. (Vantaan kaupunki, Vantaan ikääntymispoliittinen ohjelma 2010.)

Oppilaitosyhteistyö on vilkasta. Opiskelijoita on vuosittain paljon eri toisen asteen oppilaitoksista sekä ammattikorkeakoulutasolta. Oppiminen on elinikäinen prosessi. Se on sekä oppijan että ohjaajan etuoikeus. Useat työntekijät ovat oppisopimuskoulutuksessa olevien oppijoiden ohjaajia. Simonkylän vanhustenkeskuksessa on jokaisella kuudella osastolla kaksi oppisopimuskoulutettavaa henkilöä. Viriketoiminnan henkilöstö pyrkii välittämään opiskelijoille sosiokulttuurisen innostamisen ajatusta ja toimintamallia. Heidän panoksensa virikkeelliseen toimintaan on suuri.

Lääkäripalvelut, erikoissairaanhoido ja hammashuolto kuuluvat terveydenhuollon sektorille, mutta ovat tärkeä osa auttamisverkostoa ja perustehtävän toteutumista.

Vantaalla vammaisten työllistymispalveluiden tavoitteena on auttaa asiakasta löytämään itselleen sopiva työpaikka. Hoiva-asumisen palveluilla on ollut yhteistyötä vammaispalveluiden kanssa, jonka tuloksena Simonkylän vanhustenkeskuksessa työskentelee vammaispalveluista kehitysvammaisia ihmisiä avotyössä, joka on erityishuollon järjestämää toimintaa eri toimipisteissä. Vammaispalveluiden työnvalmentajat ovat tärkeitä yhteistyökumppaneita, jotta työllistyminen onnistuu hyvin. (Vantaan kaupunki, työ- ja päivätoiminta 2011.)

2.1 Arvotausta ja tavoitteet

Vantaan kaupungin vuonna 2010 uusitut arvot yhteisöllisyys, innovatiivisuus ja kestävä kehitys ovat kaiken toiminnan ja kehityksen taustalla. Jokaisella toimialalla arvojen sisältöä on pohdittu omista lähtökohdista omaan perustehtävään reflektoiden. Hoiva-asumisen palveluissa yhteisöllisyys tarkoittaa toimintaa verkostoissa ja yhteisössä sekä asukkaiden kuuntelemista. Virikkeellisen arjen luominen yhdessä hoitohenkilökunnan on oleellista ja omaiset sekä vapaaehtoiset otetaan mukaan toiminnan kehittämiseen. Tässä kontekstissa innovatiivisuus tarkoittaa uuden luomista yhteisön parhaaksi ja se syntyy erilaisuutta arvostavassa ja myönteisessä ilmapiirissä. Hoiva-asumisen palveluissa eri toimijat uskaltavat kokeilla, tehdä toisin ja oppia uutta. Yhteisössä on paljon kokemusta ja tiedon tuomaa viisautta sekä kykyä arvioida kriittisesti omaa toimintaa. Kestävä kehitys on työtä nykyisille ja tuleville sukupolville. Pyrkimyksenä on parantaa työn tuloksia jatkuvan arvioinnin ja kehittämisen kautta. Kestävän kehityksen perusta on ammattitaitoinen ja sitoutunut henkilöstö, joka käyttää voimavaroja parhaalla mahdollisella tavalla. Lisäksi kaikki toimivat ympäristöä suojelevasti.

Toimintatavat nousevat arvojen pohjalta. Ne ohjaavat toimintaa eri tilanteissa. Yhteiset ja yhdessä mietityt arvot auttavat ihmisiä työskentelemään paremmin yhdessä ja saavuttamaan parempia tuloksia sekä edistämään kuntalaisten hyvinvointia. Ihmisen on opittava jatkuvasti uutta, siksi arvoihin sitoutuminen on oleellista ja tärkeää. (Rautiainen 2011, 3.)

Opinnäytetyön tavoitteena on sosiokulttuurisen työn edistäminen ja laadukkaan monipuolisen toiminnallisuuden varmistaminen toimintamallia kehittämällä. Sosiokulttuurisen vanhustyön ajatuksena Vantaalla on toimia sanallisessa tai sanattomassa dialogissa vanhusten kanssa. Tukea heitä arjessa ja auttaa asukkaita kohtaamaan ulkomaailma sekä rakentamaan sosiaalisia suhteita tuomalla toimintaa sinne, missä toimijat asuvat ja vaikuttavat. Pyrkimyksenä on hoitajien innostaminen innostajiksi ja konkreettisenä tavoitteena on kirjata jokaisen asukkaan hoito ja palvelusuunnitelmaan virike-, kulttuuri- sekä taideharrastukset että suunnitelma niiden toteuttamiseksi.

3 TEOREETTISET JA KEHITTÄMISEN LÄHTÖKOHDAT

Teoreettisista lähtökohdiksi olen valinnut ikäihminen, elämänlaatu, sosiokulttuurinen innostaminen, kulttuuri ja taiteet käsitteiden merkityksiä ja pohdintaa sekä peilaan niitä Simonkylän vanhustenkeskuksen toimintaan. Alussa avaan muuttuvaa ja pitäisikö sanoa muuttuvaa vanhuskäsitystä. Hyvän elämänlaadun ja merkityksellisen elämän mahdollistamiseen liittyviä asioita kerron seuraavaksi. Sosiokulttuurinen innostaminen vanhustyössä luo viitekehyksen toiminnan kehittämiseksi. Lisäksi tarkastelen ympäristön ja tilan merkitystä osana elämänlaatua. Pohdin sanaa kulttuuri ja esittelen taiteen eri muotojen käyttöä Simonkylän vanhustenkeskuksessa. Lopuksi kerron miten aiemmat julkaisut ja tutkimukset ovat vaikuttaneet tämän opinnäytetyön syntyyn.

3.1 Muuttuva vanhuskäsitys

Suomi on ikääntyvien yhteiskunta. Joka seitsemäs suomalainen 2000-luvun alussa kuului yli 65-vuotiaiden kasvavaan joukkoon. Vuonna 2030 vastaava luku on joka neljäs. Alueellinen vaihtelu ja kaikkein ikääntyneimpien sekä erityisryhmien, kuten muistisairaiden määrä kasvaa. Edellä kuvattu tilanne asettaakin suuret haasteet tulevaisuuden vanhushuoneille. Sosiaaligerontologian historiassa iäkkään kansaosan arvostus on heikentynyt modernin yhteiskunnan myötä. Toisaalta on käyty keskustelua siitä, että asia ei voi olla noin yksiselitteinen. Nykyisin ei voi puhua ikääntyneestä kansanosasta yhtenä kohorttina. On paljon eri statuksen omaavia ikäihmisiä. Yksi asuu espanjan aurinkorannalla, toinen hoiva-asumisen palveluissa ja kolmas aktiivisena toimijana kotiympäristössään. Jyrkämän mielestä tarvitaan tukimusta ikäihmisten arjesta ja siihen oleellisesti liittyvästä hyvinvointipolitiikasta. (Jyrkämä 2003, 13–20.)

Vantaa on yksi nopeimmin ikääntyvistä kaupungeista Euroopan unionissa. Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä kasvaa huomattavasti. Ennusteiden perusteella ikääntyneiden väestön määrä vuonna 2020 on lähes 70 % suurempi kuin tällä hetkellä. Erityisesti Simonkylän alueelle yli 65-vuotiaiden määrä kasvaa nopeaan tahtiin. (Vantaan kaupunki, Vantaan ikääntymispoliittinen ohjelma Viksu 2010.)

Teoksessa Hyvinvointipalvelut 2.0. Tulevaa ennakoiden, menneestä ammentaen Mäkinen (2010, 13) jakaa ikääntyneen kansaosan kuvaavasti amerikkalaisen luokituksen mukaan kolmeen ryhmään, gogo, slowgo ja nogo. Gogo-henkilö on aktiivinen toimija ja täysivaltainen kansalainen. Slowgo-ryhmään kuuluva tarvitsee tukea, mutta asuu edelleen kotona. Nogo-ryhmään kuuluvalla toimintakyky on selvästi alentunut ja tarvitsee toisen ihmisen tukea.

Simonkylän vanhustenkeskuksessa toimivista ihmisistä osa kuuluu mukaan gogo-ryhmään. He ovat lähinnä omaisia ja vapaaehtoistoimijoita. Seuraavaan slowgo-ryhmään kuuluvat lähinnä osa päivätoiminnan asiakkaista, jotka asuvat kotonaan, mutta tarvitsevat erilaisia tukipalveluita ja ovat osallisena vanhustenkeskuksen yhteisissä kulttuuri ja arjen toiminoissa. Viimeiseen nogo-ryhmään kuuluvat vanhustenkeskuksessa asuvat

ikäihmiset. Heidän toimintakykynsä on rajoittunut ja tarvitsevat toisen apua.

Ihminen ikääntyy ja muutokset ilmenevät yksilöllisesti asteittain eri toimintakyvyn alueilla. Ikääntymiseen liittyy monia fysiologisia, psykologisia ja sosiaalisia muutoksia. Tällöin puhutaan fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta toimintakyvystä. Hoivakotien uusista asukkaista yhä useampi on melko hyväkuntoinen fyysiseltä toimintakyvyltään, mutta ongelmat ovat psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn alueelta. Ihmisen vanhetessa muisti ja keskittymiskyky heikkenevät. Ihminen oppii kuitenkin uusia asioita, mutta se on huomattavasti hitaampaa kuin aikaisemmin. Uusien asioiden mieleen palauttaminen voi olla hidasta tai jopa mahdotonta. Psykinen toimintakyky käsittää ajattelun, toiminnanohjauksen ja tunne-elämän alueet. (Eloranta & Punkanen 2008, 9–11, 13–15.)

Monen hoiva-asumisen hoitoyksikköön muuttaneen ihmisen sosiaalinen toimintakyky on alentunut huomattavasti. Sosiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen kykyä toimia vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Hoivapalveluiden piiriin muuttaneen asukkaan sosiaaliset suhteet ja roolit ovat muuttuneet lähes täysin. Suhteet omaisiin, henkilökuntaan ja vapaaehtoisiin määrittävät ikäihmisen kykyä toimia uudessa yhteisössä. Ympäristön ja yksilön välinen vuorovaikutus on tärkeää. Sosiaaliseen toimintakykyyn liittyvät harrastukset ja päivittäinen virikkeellinen toiminta, jota opinnäytetyön kontekstissa kehitetään. Naisilla on enemmän ystäviä ja he ovat sosiaalisempia kuin miehet. (Eloranta & Punkanen 2008, 16–17.)

Perinteisesti vanhustenkeskuksissa asuu ja toimii enemmän naisia. Opinnäytetyön kontekstissa yhdessä hoivakodeista asuu useita alle 65-vuotiaita henkilöitä ja erityisesti miehiä, joiden arjen virikkeiden erityistarpeisiin vastaaminen on tärkeää. Yksi tärkeimmistä sukupuolinäkökulman ja tasa-arvon keinoista on sukupuolivaikutusten arviointi eli suvaus. Tavoitteena on syrjinnän estäminen. (Syrjänen & Tuominen 2006, 9.) Hoiva-asumisen palveluiden asumisyksiköissä pyritään vastaamaan kaikkien ihmisten erilaisiin tarpeisiin. Vanhustenkeskuksen toiminnassa pitää ottaa huomioon myös miesten erityispiirteet järjestämällä heille omaa toimintaa yhteisten tilaisuuksien lisäksi.

Menin esiintymään vanhuksille pelko pöksyissäni: entä, jos tämä esitys ei tosiaankaan sovi vanhuksille, on liian rankka tai synkkä.

Vanhustyönohjaajalta saamani palaute kaikui mielessäni: ”Esitys on vaikuttava, mutta ei sovi vanhuksille.”

(Lehtonen 2010, 64.)

3.2 Elämänlaatu ja merkityksellinen elämä

Nykyisin puhutaan onnistuneesta ikääntymisestä. Usein se yhdistetään yksilön omaan ikääntymisprosessiin. Onnistunut ikääntyminen on kuitenkin yhteiskunnallinen, laaja ja monialainen kysymys. Palveluiden suunnittelu ja niiden hyvä toteuttaminen yksilö- ja yhteisötasolla vaikuttavat kaikkien

elämänlaatuun. Ikääntymisen kysymykset tulee nähdä myönteisinä, eikä niistä saa tehdä ongelmaa. Ikääntyneet ihmiset ovat osa tulevaisuuden yhteiskuntaa. (Eloranta & Punkanen 2008, 7, 33.)

Terveys ja toimintakyky ovat yksilölle tärkeä hyvinvoinnin tae. Toimintakyvyn käsite liittyy oleellisesti terveyteen ja elämänlaatuun. Kaikilla vanhustenkeskuksen asukkaalla on rajoitteita ainakin yhdellä toimintakyvyn alueella. Psykkinen ja sosiaalinen toimintakyky rajoittavat yhä useamman asukkaan elämää. Kognitioon, yksinäisyyteen, vuorovaikutukseen ja yhteisöllisyyteen liittyvät toimintakyvyn vajavuudet ovat arkipäivää. Terveiden ja hyvän sekä merkityksellisen elämän käsitteitä ei voi erottaa toisistaan. Lyyra kuvaa tervettä vanhenemista prosessiksi, jossa kaikki toimintakyvyn alueet ovat tasapainossa toistensa kanssa ja onnistuva vanheneminen keskiössä. (Lyyra 2007, 21, 25.) Hoiva-asumisen palveluiden arjessa on tärkeää, että asukasta tuetaan eri toimintakyvyn alueilla hoito- ja palvelusuunnitelman mukaisesti, johan asukkaalle on kirjattuna taide- ja kulttuuriharrastukset. Se takaa hyvän elämänlaadun arkipäivän pienillä kohtaamisilla ja yhteisillä asioilla.

Ihmisarvon kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus ovat arvoista tärkeimpiä. Jokaisella on oikeus oikeudenmukaiseen kohteluun koko elämänsä ajan. Ihmiselämän koskemattomuus eli integriteetti on osa itsemääräämisoikeutta. Ikäihminen voi määrätä ja häntä tulee kuunnella omaan hoitoonsa liittyvissä asioissa niin kauan, kun toimintakyky antaa siihen mahdollisuuden. Jokainen ihminen tulee nähdä holistisesti eli kokonaisvaltaisesti. Erityinen yksilöllisyyden kunnioittaminen niin rotuun, sukupuoleen tai kulttuuritaustaan nähden on tärkeää. (Eloranta & Punkanen 2008, 33–35.)

Ikä on käsitteenä hyvin monimerkityksinen. Korkea ikä voi olla yksi syy palvelujen tarpeiden lisääntymiselle. Tilanne voi olla myös täysin käänteinen. Kronologinen ikä ei kaikissa tapauksissa kerro palvelujen tarpeen määrästä. Kuitenkin tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja sosiaalisten perusoikeuksien perusteella jokaisella ikääntyneellä ihmisellä on oikeus osallistua yhteiskunnan ja tässä tapauksessa yhteisön toimintaan täysimääräisesti. (Nieminen 2006, 268–270.)

Vantaan kaupungin kaikilla toimialoilla uutena työmuotona on sukupuoli-vaikutusten arviointi eli suvaaminen, joka tarkoittaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä myös ikäihmisten palveluita suunniteltaessa. Käytännössä hoiva-asumisen palveluissa suvaaminen tarkoittaa toiminnan suunnittelua, joka on merkitykselliseen elämään pyrkivää ja kuntoutumista edistävää sukupuoleen, ikään, seksuaaliseen suuntautumiseen, etniseen alkuperään, kieleen, kansallisuuteen, toimintakykyyn, vakaumukseen koulutukseen tai taloudelliseen asemaan katsomatta. (Syrjänen & Tuominen 2006, 9.)

Ihmisen elämä saa erilaisen merkityksen elämänsä eri vaiheissa. Yhteisöt, toimintakulttuurit ja elämäntilanteet muuttuvat ja ihmisen rooli niissä. Ihminen joutuu muuttuvissa olosuhteissa yhä uudelleen ja uudelleen hakemaan merkitystä elämälleen. Hoiva-asumisen piiriin joutuva ihminen helposti miettii elämän merkityksen katoamista. (Saarenheimo 2003, 45–

46.) Merkityksellisen elämän takaaminen on tärkeää jokaiselle, vaikka yksilölliset toimintakyvyn rajoitteet saattavat tuoda omia haasteitaan hoidon ja hoivan järjestämiseen (Eloranta & Punkanen 2008, 33–35). Ikäihmisen elämäntien vaiheet on hyvä tiedostaa ja ottaa huomioon kaikkea toimintaa suunniteltaessa. Merkityksellisen elämän takaaminen on hoiva-asumisen palveluiden palvelulupauksessa ja Vantaan ikäpoliittisessa ohjelmassa Viksussa. (Vantaan kaupunki, Vantaan ikääntymispoliittinen ohjelma 2010.)

Hyvinvointi vahvistaa elämänlaatua. Teoksessa Kulueraasta voimavaraksi Hakonen (2008, 108) kuvaa hyvinvoinnin käsitettä mahdollisuutena kuulua johonkin ja toimia jossakin sekä olla osallisena että tulla hyväksytyksi. Elämänlaadun kannalta on tärkeää, että lähdetään liikkeelle yksilön voimavaroista. Nykyään puhutaan voimaantumista, joka tarkoittaa ikääntyneen ihmisen vielä jäljellä olevien voimavarojen ylläpitämistä ja jopa parantamista. Oman elämän kokeminen merkityksellisenä on oleellista. (Suomi 2008, 117–119.) Ihmisen fyysinen että psyykinen toimintakyky käsittää käytettävissä olevat voimavarat. Ikäihminen, jolla on vielä jäljellä voimavaroja, kokee elämänsä laadukkaaksi. Elämän merkitykselliseksi kokeminen on osa persoonallista pääomaa eli käytettävissä olevia psyykkisiä voimavaroja. On tärkeää kuulua johonkin ja tulla kuulluksi. Näin muodostuu asukkaalle sosiaalinen verkosto. Elämäntien merkityksellisyys näkyy vanhustenkeskuksen arjessa kollektiivisina voimavaroina kaikessa virikkeellisessä toiminnassa. Sosiaalinen tuki on tässä yhteydessä asukkaalle hoivatarpeiden tyydyttämistä, kunnioittavaa kohtaamista, vierellä kulkemista, välittämistä ja läsnäoloa. (Hakonen 2008, 122, 127, 130, 136.)

Ikäihmisen elämän merkitystä voidaan parantaa sosiokulttuurisilla työmenetelmillä. Taidetoimintaan osallistuminen itse tekemällä, ei sivustakatsoja, saa ihmisen voimaan paremmin. Merkityksellinen elämä, hyvä elämänlaatu, osallisuus ja yhteisöllisyyden kokemus toteutuvat taide- ja luovan toiminnan avulla ikääntyneiden parissa. Tavoitteena on merkityksellinen ja hyvä vanhuus. (Hohenthal-Antin 2006, 14–16.)

Hoivakodin osastonhoitaja pohti esityksen jälkeen: ”Yleensä meillä on seurattu kulttuuritapahtumia pöydän ääressä. Mutta katsomon rakentaminen tällä tavalla oli kyllä hyvä juttu. Yhtäkkiä oltiin teatterissa, ei ruokasalissa. Se auttoi vanhuksia keskittymään.”

(Lehtonen 2010, 72.)

3.3 Sosiokulttuurinen innostaminen vanhustyössä

Sosiaalipedagoginen ajattelu korostaa ihmisen kasvamista yhteisöön ja yhteiselämään toisten ihmisten kanssa. Lisäksi se näkee syrjäytyneiden ja onnettomien ihmisten elämän tukemisen tärkeänä tehtävänä. Laitokseen muuttava tai siellä jo asuva ihminen on vaarassa joutua marginaaliin. Sosionomin tehtävänä on tukea laitoksessa asuvien ikäihmisten jaksamista kestävin monipuolisilla keinoin. Sosiaalipedagoginen ajattelu korostaa myös dialogin merkitystä. Kohtaamiset ovat päivittäisiä ja osallisuuden merkitys korostuu. Jokainen ihminen on tärkeä ainutkertainen yksilö osana yhteisöä. (Kurki & Nivala 2006, 12–13.)

Espanjalainen José María Quintana (1986) määrittelee aikuiskasvatukselle useita laadullisia määreitä (Kurki 2007, 10–12). Aikuiskasvatuksen periaatteet ovat sovellettavissa gerontologiseen kasvatukseen, jolloin teoreettiseksi lähtökohdiksi voidaan ottaa seuraavassa kappaleessa esitettyjä näkökohtia.

Osallistavassa aikuiskasvatuksessa ja gerontologisessa kasvatuksessa on syytä hylätä hierarkiat ja aktivoida laajasti koko prosessiin osallistuvaa yhteisöä. Samalla gerontologisessa kasvatuksessa korostuu erityisesti osallistujien aktivointi. Lisäksi on tärkeää hyväksyä, että prosessiin osallistujien fyysiset mahdollisuudet ovat rajalliset ja/tai henkinen kynnyks voi monestakin syystä olla korkea. On kyettävä luomaan innostava ilmapiiri, mutta samalla on varottava sortumasta infantilismiin eli lapseksi tekemiseen. Innostajan rooli korostuu ryhmän kokoajana ja luotsaajana läpi yhteisen prosessin. Tavoitteen on oltava kirkas eli koko osallistuvan yhteisön tunne elämänlaadun paranemisesta. (Kurki 2007, 10–12.)

Toisen maailmansodan jälkeen haavoittunut yhteiskunta piti rakentaa uudelleen. Tuolloin syntyi sosiokulttuurinen innostaminen, tasa-arvon, vapauden ja veljeyden ajatuksia ihannoiva käsite. Se on levinnyt maailmalla viime vuosikymmenien aikana ammatilliseksi toiminnaksi. Sosiokulttuurisessa innostamisessa on pyrkimyksenä, että ihminen osallistuu oman elämänsä rakentamiseen aktiivisesti. On tärkeää, että jokainen kuuluu johonkin. Kurki (2007) kuvaa osallistumisen tavoitteeksi ihmisen kykyä rakentaa omaa nykyisyyttään ja tulevaisuuttaan sekä persoonallisesti että yhteisöllisesti. Sosiokulttuurinen innostaminen tukee jokaisen kasvua yhteisön jäseneksi. (Kurki 2007, 69–70.)

Olen pohtinut teorian pohjalta, mitä sosiokulttuurisen vanhustyön käsite on juuri tässä opinnäytetyössä.

Sosiokulttuurisen vanhustyön ajatuksena on toimia sanallisessa tai sanattomassa dialogissa vanhusten kanssa. Tukea heitä arjessa ja auttaa asukkaita kohtaamaan ulkomaailma sekä rakentamaan sosiaalisia suhteita tuomalla toimintaa sinne, missä toimijat asuvat ja vaikuttavat. (Kurki 2007, 51, 55, 103.)

Teoksessaan *Innostava vanhuus* Kurki (2007) kehottaa lukijaa miettimään ikäihmisten parissa tehtävää työtä uudenlaisena tapana toimia ja kokonaisvaltaisena jopa yhteiskunnallisena kysymyksenä. Ihmisen kunnioittaminen, kohtaaminen ja ennen kaikkea kuunteleminen sekä vierellä kulkeminen tasavertaisena yhteisön jäsenenä ovat tärkeää. Yhteisöön kuuluminen on ja siinä paikkansa löytäminen on sosiokulttuurisen innostamisen ydin. (Kurki 2007, 8–9).

Teoksessaan *Sosiokulttuurinen innostaminen* Kurki (2000, 43) korostaa, että innostaminen on ikäihmisten kanssa tehtävää nykyaikaista aikuiskasvatustyötä. Se on suunniteltua päämäärätietoista toimintaa, jossa asukas on keskiössä. Myönteinen aktiivinen arki ja osallisuus ovat koko innostami-

sen perusta. Ikäihmiset osallistuvat oman elämänsä ja koko yhteisön rakentamiseen toimintakykynsä puitteissa. (Kurki 2007, 70–71.)

Simonkylän vanhustenkeskus on melko suuri yhteisö. On tärkeää muistaa, että kotoa hoiva-asumisen palveluiden yksikköön muutto ei ole helppoa. Uuteen asumisympäristöön tutustuminen onnistuu helpommin läheisen ihmisen kanssa. On järkevää käydä tutustumassa ennen lopullista muuttoa. Ympäristö ja hoitohenkilökunnan kasvot edes näyttävät tutuilta. Ensimmäiset kohtaamiset luovat perustan hyvälle sopeutumiselle, asukas tarvitsee aikaa. Aukkaan oma aktiivinen osallistuminen on tärkeää. Luovuus pitää onkia esiin järjestämällä asukkaille mahdollisuuksia osallistua kaikkeen siihen, mikä on heille ominaista ja mistä he pitävät. Ympäristön merkitys on ihmeen suuri sekä fyysisesti että psyykkisesti. (Kurki 2007, 101–103.)

3.4 Ympäristön ja tilan merkitys osana elämänlaatua

Käsitteet paikka, tila ja ympäristö saavat eri asiayhteyksissä useita merkityksiä (Marin 2003, 22). Paikka on todellinen, esimerkiksi juuri valmistunut uusi hoivakoti, jonka ympärillä on miellyttävä ympäristö.

Taloni, johon muutin äskettäin asumaan, rakennettiin kau- niille paikalle, joskin mielestäni hieman liian meluisaan ympäristöön. Taloni etuna ovat kuitenkin sen miellyttävät ja liikkumistani helpottavat tilat. Rollaattorillakin voi kulkea helposti paikasta toiseen, myös ulos pihalle.

(Marin 2003, 22.)

Ennen rakennettiin kuntakeskusten laitamille kunnalliskoteja, jonne rai- naiset vanhukset vietiin pois näkyviltä. Tuo vanha perinne on säilynyt lä- hes meidän päiviimme asti, koska vanhukset asuvat usein omissa yhtei- söissään. (Marin 2003, 29.) Pienin elämänpiiri voi olla vanhainkoti, jossa asukkaalla on lähinnä oma vuode (Pikkarainen 2007, 42). Nykyaikainen vanhustenkeskus on avoinna kaikille lähialueen asukkaille. Se on mata- lankynnyksen kohtaamis- ja kokoontumispaikka.

Seuraavassa peilaan Simonkylän vanhustenkeskuksen fyysistä ympäristöä hyvinvointiajatteluun. Teoksen Hyvinvointipalvelut 2.0. Tulevaa ennako- iden, menneestä ammentaen esipuheessa, Hyvinvointikeskus – uutta tilaa luomassa Mäkinen näkee perinteisen vanhainkodin ympäristön laitosmai- sena. Nykyaikainen vanhustenkeskus ottaa huomioon ikäihmisten ja eri- laisten toimijoiden tarpeet. Hän kuvaa nykyaikaista hyvinvointikonseptia seuraavasti. Tavoitteena on, että ihminen voi asua ikääntymisen eri vai- heissa samassa yksikössä, itsenäisestä asumisesta aina saattohoitoon saak- ka. (Mäkinen 2010, 13.)

Simonkylän vanhustenkeskus tarjoaa ikääntyneille ihmisille tehostettua palveluasumista ja laitoshoidoa sekä päivätoimintaa. Asuin- ja yleisten ti- lojen suunnittelussa ja sisustuksessa on otettu huomioon ikäihmisten eri- tyispiirteet. Esteettisyydellä ja väreillä on sisustamisessa merkitystä. Jot- kut värit ärsyttävät ja toiset puolestaan rauhoittavat. Huonekalujen materi-

aalit ovat käytännöllisiä ja helposti puhdistettavia. Tilat on pyritty sisustamaan käytännöllisiksi ja viihtyisiksi. Ihmisen ikääntyessä aistit heikenevät, joten suunnittelussa esteettömyys on oleellista. (Eloranta & Punkanen 2008, 37, 101.) Esteettömyydellä tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä vanhustenkeskuksen asukkaiden mahdollisuutta elää ja toimia sisä- ja ulkotiloissa sekä fyysisesti että psyykkisesti esteetöntä elämää avoimuuden hengessä (Pikkarainen 2007, 44).

Opinnäytetyön kontekstissa ympäristöllä ymmärretään rakennukset, luonto sekä sosiaalinen että kulttuurinen ympäristö. Jos ihminen joutuu, eikä itse osaa hakeutua erilaisiin ympäristöihin, silloin sen merkitys on erityisen suuri hyvinvoinnille. (Pikkarainen 2007, 47.) Tila on käsitteenä hyvin monivivahteinen. Sillä on perinteisesti arkkitehtuurinen näkökulma. Tila on kauniisti ja asianmukaisesti rakennettu sekä sisustettu, kuten edellisessä kappaleessa kuvataan. Tiläkäsité on ajan myötä laajentunut taiteesta sosiaaliseen ja vuorovaikutukselliseen suuntaan. Tilaan tai paikkaan liittyy tunteita, muistoja, joita tutkistemme eri aistiemme välityksellä. Tutun ja turvallisen tilan voi kuljettaa mukanaan esineiden ja asioiden muodossa. (Marin 2003, 27, 30.) Tilassa ilmapiirillä on suuri merkitys. Toisen yksilön kunnioittaminen tasavertaisuuden periaatteen mukaisesti on oleellista. (Eloranta & Punkanen 2008, 37–38.) Siitä jäävät usein mieleen yleisvaikutelma, värit ja tunnelma. Tunnelman kokeminen ja tiloissa toimiminen on kulttuurinen kysymys. (Pikkarainen 2007, 47–49.)

Kokemus auttaa ihmistä oppimaan tai palauttamaan mieleen miten tilassa toimitaan ja siten tilasta tulee paikka. Paikaksi voisi kutsua omaa vuodetta tai huonetta. Oma paikka tuo turvallisuutta. Monen hoiva-asumisen palveluiden asukkaan oma paikka on vuode tai pyörätuoli, johon hänet nostetaan. Ikääntymisen myötä elinpiiri pienenee. (Pikkarainen 2007, 49–51, 67.) Kohtaamiset ja virikkeet vähenevät.

Sosiokulttuurisessa tilassa on monia merkityksiä ja toimijoita. Tilat voivat olla historiallisia, kulttuurisia tai aikaan ja paikkaan sidottuja. Jokaisella on oma asemansa suhteessa tiettyyn tilaan. Laitoksessa asuvan henkilön valta omaan tilaansa tuntuu helposti vähäiseltä. Omia tavaroita on vähän. Hoitaja käyttää valtaa ohjaamalla ja opastamalla ehkä myös käskemällä. Oman tilan henkinen ja fyysinen valta ei tyydytä. Marin pohtii, mikä on julkisen tilan merkitys ikäihmisen kannalta. Asukkaan vapaa liikkumatila sekä fyysisesti että psyykkisesti saattaa olla rajallinen. Tällaisessa tilassa toiminta on usein työntekijälähtöistä. Laitokseen muuttava asukas voi helposti kääntyä sisäänpäin ja henkilökohtainen reviiiri useimmiten pienenee. Nykyaikaisessa hoiva-asumisen kodissa on pyrkimys tasavertaisuuteen. Yksiköt ovat pieniä, vaikka ne olisivat osa laajempaa yhteisöä. Laadukkaassa asumisyksikössä kunnioitetaan jokaisen asukkaan psyykkistä ja fyysistä tilaa, johon ihminen sopeutuu yleisen ikäkäsityksen mukaisesti. (Marin 2003, 36–41.)

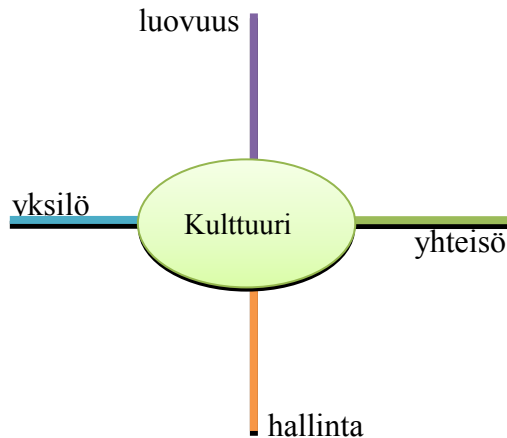
3.5 Kulttuuri ja taiteet vanhustyössä

Kulttuuri on monimerkityksinen sana, joka on latinan kielellä *cultura* eli viljely. Rauhala näkee kulttuurin henkisenä viljelynä. Käsitteen eri vivah-

teiden yhtäläisyytenä on sen yhteisöllinen luonne, pyrkimys aina johonkin ja se on ihmisten tietoista aktiivisuutta. (Rauhala 2005, 12–14.) Kulttuuri ja yhteiskunta kulkevat ja kehittyvät käsi kädessä. Kurki (2006, 147) kuvaa kulttuuria sosiaalisesti perinnöksi, joka peilaa kulloisenkin yhteisön persoonallista tapaa elää ja kokea asioita.

Teoksessaan Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka Pines (2008, 61) kuvaa kulttuurin ja taiteiden merkityksiä 1800-luvulla. Tällöin kulttuurisana yhdistettiin lähinnä runouteen ja filosofiaan sekä eri taiteisiin. Kulttuuria harrastivat henkilöt, joilla oli erityinen luova kyky tuottaa ja vastaanottaa korkeakulttuuria. Kulttuurin tuottaminen ja kokeminen eivät olleet koko kansan asioita, vaan niiden harrastaminen rajoittui pieniin yhteisöihin.

Sosiaalinen elämän muotoa koskeva kulttuurikäsitys koostuu kokemuksesta, luovuudesta, kommunikaatiosta ja elämäntavoista. Williams kulttuurikäsitteen mukaan kommunikaatio on koko kulttuurikäsitteen perusta ja keskiössä on se, miten asiat koemme ja kokemuksen pohjalta tulkitsemme kokemaamme. Verrattuna muihin ideoihin sosiaalisten suhteiden luonteesta Williamsin teoriaan liittyy vallankumouksellinen ajatus luovuuden merkityksestä. Williamsin mukaan luovuutta esiintyy ihmisen kaikessa toiminnassa, ei ainoastaan taiteissa. Jos kulttuuria arvioidaan yksilön ja yhteisön sekä luovuuden että kontrollin näkökulmista, niin voidaan arvioida kulttuurikäsitteen perusluonnetta. (Pines 2008, 91, 92, 105)

Kuvio 2 Kulttuurin käsitteen perusjännitteet (Pines 2008, 105)

Kuvion 2 perusteella on mielenkiintoista miettiä, rajoittaako yhteisöön kuuluminen yksilön luontaista luovuutta. On ilmeistä, että yhteisön muodostuminen johtaa luovuudelle vastakkaisten hallinta- ja kontrollielementtien syntyyn. Hoitoyhteisön päivittäiset rutiinit rajoittavat omalta osaltaan luovan toiminnan kehittämistä.

Dementiayksikössä:

”Se oli totta. Tämä esitys oli totta.”

Kysyin rouvalta, pitikö hän esitystä surullisena vai toiveikkaana:

”Toiveikas? Juu, että tulethan tänne uudelleen?”

(Lehtonen 2010, 134.)

Osallistuminen ja tekeminen ovat kulttuurissamme arvossaan. Osallisuus ja sosiaalisuus ovat nykyajan hyveitä. Ketään ei saa jättää yksin. Yksinäisyys tulisi poistaa. (Marin 2003, 28.) Sosiokulttuurisen innostamisen prosessissa osallisuus on tärkeässä roolissa. Osallistumalla yhteiseen kulttuuri- ja taidetoimintaan ikäihminen saa kokea sosiaalisia vaikutuksia. Kulttuuri- ja taidetoiminta tuovat elämyksiä asukkaan arkipäivään. Osallistuvalla henkilöllä on parempi koettu terveys kuin sivustakatsojalla. Taide- ja kulttuuriharrastusten parissa syntyy asukkaille uusia yhteisöjä ja myönteistä vuorovaikutusta. (Hohentail-Antin 2006, 15, 27–28.)

Seuraavaksi kerron kulttuuri- ja taidetoiminnasta ja eri toimintamuodoista, joita Simonkylän vanhustenkeskuksessa käytetään. Luovuuden käsite ja kokeminen liittyvät olennaisesti kulttuuri- ja taidetoimintaan. Luovuus on kaikkien etuoikeus. (Hohentail-Antin 2006, 16, 23.) Toiminnallisia ryhmiä vanhustenkeskuksessa käytetään asukkaiden voimaannuttamiseen ja toimintakyvyn tukemiseen sosiokulttuurisen innostamisen ideologian kautta. Toiminnalle on asetettu tavoitteet. Ryhmät ovat aisteihin vaikuttavia joko terapeuttisia tai harrastuksellisia. (Liikanen 2007, 78.)

Therapeutic thematic arts programming eli TTAP on amerikkalaisen professorin Linda Levine Madorin kehittämä menetelmä ikääntyneiden aikuisten ja hoitoon sekä kuntoutukseen. Menetelmää on käytetty vanhustenkeskuksessa vuodesta 2007 alkaen. Hoivakodeissa asuu useita ikääntyneitä aikuisia eli alle 65-vuotiasta henkilöä ja ikääntyneiden aikuisten määrä kasvaa tulevaisuudessa. TTAP-menetelmä korostaa aivojen aktiivista käyttöä ja on siksi sopiva toimintamuoto ikääntyneiden aikuisten parissa. Sen avulla stimuloidaan toimintakyvyn eri alueita niiden parantamiseksi. Osallistujan on mahdollisuus käydä läpi aiemmin elettyä ja koettu turvallisessa ryhmässä, joka lisää vuorovaikutusta. Menetelmä perustuu teemoihin, joita työstetään musiikin, kuvataiteen, tanssin ja runouden kautta. Pää tavoitteena on pyrkimys kaikenlaisten taidekokemusten välittämiseen ryhmäläisille ja flow-kokemukseen itse tekemisen sekä osallistumisen välityksellä. (Madori 2010, 13,15.)

Kohtaamistaide on peräisin Clinical Art kuntouttavasta taidemuodosta. Se on suunnitelmallista, strukturoitua ryhmätoimintaa, jossa taidelähtöinen vuorovaikutus on koko ajattelun ydin. Keskeisinä elementteinä ovat kaikkien aistien käyttö sekä molempien aivopuoliskojen aktivointi. Tekeminen ja kokeminen ovat oleellisia kuvataiteen eri elementtien välityksellä. (Pusa 2010, 10–14.) Kohtaamistaide on tullut Simonkylän vanhustenkeskukseen jäädäkseen. Ryhmissä on ollut mukana myös vapaaehtoistoimijoita. Seuraava tanka-runo on syntynyt kyseisessä ryhmässä.

Mielikuvitus,
antaa siivet, kannattaa
se valtaa mielen
nämä pikassot työssään

arjen yläpuolella.

(Kohtaamistaide-ryhmä 20.10.2010.)

Taiteiden terapeuttinen käyttö on vanhustenkeskuksessa päivittäistä toimintaa. Terapeuttisesti käytetään kuvataiteita, musiikkia, sanataidetta, draamaa ja tanssia. Tällaiset ryhmät ovat suosittuja ja tukevat asukkaiden yhteisöllisyyden ja sosiaalisen tuen tarpeita sekä toimivat minäkuvaa eheyttäen. (Lundahl, Hakonen, & Suomi 2007, 258.) Olen kollegani kanssa kehittänyt oman yhteisötaiteen muodon. Toimimme itse taiteilijan ja innostajan ominaisuudessa ja kokemuksemme ovat olleet myönteisiä. Meidät on molemmat koulutettu merkityksellistä arkea lisäävään taidetoimintaa.

Muistelutyö on osa sosiokulttuurista toimintaa. Muistelutyö kohdistuu lähinnä yksilön omaan kasvuprosessiin, vaikka toiminta olisikin ryhmämuotoista. (Liikanen 2007, 78.) Simonkylän vanhustenkeskuksessa muistelutyön välineinä käytetään lähinnä kuvataidetta, musiikkia, runojen tai lyhyiden kirjoitelmien kirjoittamista, draamaa, tanssia ja muistorasiatyöskentelyä. Ansa ja Tauno -ryhmä kokoontui kaksitoista kertaa vuoden 2010–2011 aikana. Ryhmässä käsiteltiin muistoja, tarinoita, unelmia ja tunteita elämän varrelta erilaisten työtapojen avulla. Työskentelytavat vaihtelivat tanssista improvisaatioon. Ihminen oppii uusia asioita ja haluaa haasteita elämäkulun loppuun asti. Oikeus tuottaa omaa kulttuuria ja taidetta ei ole ikäsidonnainen. Ansa ja Tauno -ryhmän ohjaajana toimi senioriteatteriohjaaja, joka on lisäksi koulutukseltaan sosionomi. (Lundahl ym. 2007, 255, 257.)

Simonkylän vanhustenkeskuksessa on kahtena peräkkäisenä kesänä ollut kesätyöntekijänä tanssitaiteen koulutuksen saanut henkilö. Tanssiesitykset ja tanssittaminen ovat saaneet ihan uuden merkityksen asukkaiden arjessa. Tanssista on tullut yhteisöllinen tapa toimia. Tanssin eri muodoista on saatu nauttia. Monet ryhmät ja jotkut yksittäiset henkilöt ovat käyneet esittämässä itämaista, afrikkalaista ja nykytanssia, balettia sekä lukion vanhojentansseja. Lisäksi asukkaita on tanssitettu pyörätuoleilla ja tavalliseen tapaan sekä luovan tanssin metodeja käyttäen yhteisötanssin tyyliin.

Pitkin vuotta vanhustenkeskuksessa vieraillee esiintyjä eri kulttuurilaitoksista esimerkkinä Suomen kansallisooppera, Vantaan tanssi- ja musiikkiopisto. Vantaan taiteilijaseuran kuvataiteilijoiden kiertonäyttelyt ja niiden avajaiset ovat edistämässä sosiokulttuurista työtä eri vanhuspalveluiden asumisyksiköissä. Lisäksi lähialueen kouluista musiikkiluokkalaiset käyvät tuon tuostakin viihdyttämässä ja virkistämässä asukkaiden arkea.

Taide ja hyvä kulttuurielämä on jokaisen perusoikeus, jonka toteuttamisen esteet tulee poistaa. Kaikilla ihmisillä tulee olla mahdollisuus nauttia taiteesta ja osallistua taide elämään.

(Hohentail-Antin 2006, 22.)

3.6 Vapaaehtoistoiminta hoiva-asumisen palveluissa

Nykyään ei puhuta enää vapaaehtoistyöstä vaan vapaaehtoistoinnasta. Sana vapaaehtoistyö esiintyy kuitenkin edelleen monissa alan kirjoissa ja julkaisuissa. Siksi en voi välttää täysin tuon sanan käyttöä, vaikka pyrkimykseni niin onkin. Aluksi kerron vapaaehtoistoinnin teoriasta ja määrittelystä.

Teoksessa Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena Eskola & Kurki (2001, 10) määrittelevät vapaaehtoistointaa monisanaisesti:

Vapaaehtoistyö on osallistumista vuorovaikutukseen perustuvaan organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan, joka tähtää henkisen ahdingon lievittämiseen tai elinoloihin liittyvän puutteen korjaamiseen. Vapaaehtoistyötä ei tehdä taloudellisenä yritystoimintana, palkkatyönä eikä erityisenä harjoitteluna, vaan tehtävään valmennusta saaneen auttajan motiivi pohjautuu ajatukseen, että hän voi olla avuksi ja oppii jotakin tärkeää. Myös tällaiseen toimintaan liittyvät tukitehtävät kuuluvat vapaaehtoistyön piiriin. (Eskola & Kurki 2001, 10.)

Vantaalla toimii vapaaehtoistoinnin verkosto, jossa on asiantuntijoita eri vanhus- ja vammaispalveluiden sektoreilta. Eskolan ja Kurjen (2001, 10) määritelmä on kovin teoreettinen ja runsassanainen, mutta siinä on mainittuna kaikki vapaaehtoistoinnaksi liittyvät seikat. Omassa verkostotyöryhmässämme olemme määritelleet vapaaehtoistoinnin seuraavasti:

Vapaaehtoistoiminta on toisen ihmisen hyväksi toimimista. Palkkioksi saat hyvän mielen ja tunteen, että olet ollut hyödyksi. Vapaaehtoisena voit toimia omana itsenäsi ja omilla voimavaroillasi. Toivomme, että sitoudut tehtävään, johon olet lupautunut.

Vapaaehtoistyöllä, joksi sitä kutsuttiin 80- ja 90-luvuilla on Simonkylässä pitkät perinteet. Simonkylän eläkkeensaajat ja tuolloin kunnalliset eläkeläiset, nykyisin Julkisen alan eläkeläiset järjestöjen vapaaehtoistoinnasta on paljon myönteistä kerrottavaa. Edellä mainitut järjestöt toimivat tällä hetkellä Simonkylän vanhustenkeskuksen tiloissa. Järjestöjen jäseniä on yhteensä satoja, joista vain murto-osa toimii vanhustenkeskuksessa aktiivisesti mutta sitäkin innokkaammin.

Simonkylän vanhustenkeskuksen toimintaa suunnittelee ja osin toteuttaa koordinaatioryhmä, jossa on mukana vapaaehtoistoinnasta molemmista yhdistyksistä. Koordinaatioryhmän työtä ohjaa vuosikello, joka päivitetään vuoden alussa ja muutaman kerran vuoden varrella. Toiminnan suunnittelussa pitää ottaa muistaa sosiokulttuurisen innostamisen prosessi, jonka lopussa pidetään juhlat. Vapaaehtoistoinnisten innostus erilaisten tilaisuuksien (esimerkkinä avoimet ovet) ja juhlien järjestämiseksi on suurta. He esiintyvät usein itse tai antavat hyviä vinkkejä esiintyjistä. Lisäksi aktiivisimmat toimijat kokoontuvat kerran viikossa maanantaisin ulkoilutta-

maan asukkaita. Tarvittaessa he saattavat asukkaita osastoilta tilaisuuksiin.

Vapaaehtoistoiminnan kenttä on laaja. Joidenkin asukkaiden luona käy henkilökohtainen ystävä. Ystävätoimintaa Vantaalla organisoii punainen risti, joka on kerännyt omien vapaaehtoistojensa keskuudesta ryhmän toimijoita, jotka käyvät saattamassa asukkaita esimerkiksi erikoislääkärin käynnille, ostoksille, teatteriin tai vaikkapa taidenäyttelyyn.

Vantaan seurakunnat organisoivat musiikin vapaaehtoisia Suurella sydämellä-sivuston kautta. Musiikkia hoitolaitoksiin hankkeen välityksellä vanhustenkeskuksessa käy esiintyjä tai laulattajia keskimäärin kerran kuussa. (Suurella sydämellä 2011.)

Ystäväkoiratoiminta on uusi aluevaltaus. Toiminta käynnistyi vuoden 2010 syksyllä Hali-Berni toimintana. (Hali-Berni 2011) Tällä hetkellä asukkaita käyvät tervehtimässä isot ja pienet koirat kerran kuussa tai tarvittaessa. Toimintaa pyörittää kaksi aktiivista koiraharrastajaa.

Kuva 1 Ystäväkoiria

Vapaaehtoistyö on tärkeä osa asukkaan elämää, eikä sitä sovi unohtaa. Jokainen vapaaehtoistoimija on arvokas ja tarpeellinen eivätkä itsestään selviä arjen osallisia. Vanhustenkeskustoiminnan jatkuva kehittäminen ja arviointi yhdessä vapaaehtoistojen kanssa ovat tärkeitä.

Vantaan kaupungin vanhainkodeissa toimii joukko innostuneita vapaaehtoisia. Vapaaehtoisten merkitys aktiivisen arjen mahdollistajina on tärkeä osa toimintaamme ja arvostamme vapaaehtoisiamme. He tuovat elämän merkityksellisyyttä ja antavat yhteyden ulkopuoliseen maailmaan.

Kunkin vapaaehtoisen tehtävät suunnitellaan yhdessä vapaaehtoisen kanssa hänen toiveidensa perusteella. Kehitämme vapaaehtoisten toimintamahdollisuuksia vanhainkodeissa yhteistyössä Vantaan kaupungin vapaaehtoistoiminnan yksikön sekä järjestöjen kanssa. Järjestämme vapaaehtoisillemme myös koulutusta ja tukea vapaaehtoisena toimimiseen.

Perinteiset vapaaehtoistoiminnan muodot vanhustenkeskuksessa ovat asukkaiden ulkoilussa avustaminen, henkilökohtaisena ystäväna toimiminen sekä viriketoiminnan järjestäminen. Vapaaehtoinen voi olla apuna myös osastojen arjen askareissa ja asukkaiden ruokailun avustamisessa. Hoiva-asumisen palveluissa toimii myös koulutettuja saattohoidon vapaa-

ehtoisia, jotka ovat asukkaiden tukena elämänkulun loppuvaiheessa. (Vantaan kaupunki, vapaaehtoistyöntekijänä vanhainkodissa 2011.)

3.7 Aikaisemmat tutkimukset ja julkaisut

Seuraavaksi kerron samaan aihepiiriin liittyvistä julkaisuista ja tutkimuksista. Johdannossa jo mainitsinkin niistä uusimman ja merkittävimmän oman opinnäytetyöni kannalta eli Opetusministeriön julkaisema Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 - 2014. Ohjelman tiivistelmässä todetut kolme pääkohtaa ja niistä erityisesti kaksi ensimmäistä ovat suunnannäyttäjinä opinnäytetyön prosessin etenemisessä.

- kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristön edistäjänä
- taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa (Liikanen 2010, 5.)

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 - 2014 toimenpide-ehdotukset 9, 10, 11, 12 ja 15 ovat merkityksellisiä tämän opinnäytetyön kannalta. Ehdotuksessa 9 kehoitetaan kehittämään ja tukemaan arjen kulttuurisuutta vahvistavia toimintamuotoja yhteiskunnallisen toiminnan eri alueilla. Opinnäytetyön kontekstissa juuria arjen merkityksellisuuden takaaminen hoiva-asumisen asukkaille on oleellista. Taiteen ja kulttuurin keinoin lisätään asukkaiden mahdollisuutta osallistua ja kuulua yhteisöön. Osallisuus luovassa ja vuorovaikutuksellisessa yhteisössä tuo kokemuksia sekä elämyksiä, jotka vahvistavat identiteettiä. Kolmannen sektorin vapaaehtoistoimijoiden osallistuminen asukkaiden arkeen on tärkeää. (Liikanen 2010, 16–17.)

Toimenpide-ehdotuksessa 10 pyritään luomaan sosiaali- ja terveydenhuollon hoivayksiköiden ja kulttuuri- ja taidelaitosten välillä kiinteää yhteistyötä. (Liikanen 2010, 17.) Jo olemassa olevana hyvä erimerkki kumppanuussuhteesta on Vantaan taiteilijaseuran taiteilijoihin kanssa vakiintunut kiertonäyttelytoiminta. Lisäksi Vantaan kaupungilla on sopimus Suomen kansallisopperan kanssa, joka sisältää vuotuiset esiintymiset hoivayksiköissä. Ne ovat olleet erinomaisia ja johtaneet hoitohenkilökunnalle järjestettyyn hoivalaulukoulutukseen, jossa opettajina toimivat alan huipummattilaiset.

Tämän opinnäytetyön kannalta toimenpide-ehdotus 11 on erittäin tärkeä. Jokaisella asukkaalla pitää olla vastuuhoidtaja eli omahoitaja, joka kirjaa asukkaan hoito- ja palvelusuunnitelmaan elämäkertatiedot ja yksilölliset kulttuuritarpeet. Vanhustenkeskuksessa työskentelee kaksi viriketoiminnanohjaajaa kulttuurialan ammattilaisina. He järjestävät juhlia, esiintyjä ja monipuolista taidelähtöistä toimintaa yhteistyössä asukkaiden, omaisten ja vapaaehtoisten kanssa. Pyrkimyksenä on tuottaa asukkaille onnistumisen hetkiä luovuuden ilmapiirissä. Edellä kuvattu aktiivinen toiminta tukee työhyvinvointia asukasaktiivisuuden lisäksi. (Liikanen 2010, 17–18.)

Hoiva-asumisen palveluissa on pyrkimyksenä taata asukkaille viihtyisä asumisympäristö. Vanhustenkeskuksessa on asianmukaiset virkistys- ja

kulttuuritoiminnan tilat sekä uudet ja ehostetut tilat asua. Piha-alueiden viihtyvyyttä on parannettu. Ehdotus 12 sisältää jo toteutetut toimenpiteet. Niiden lisäksi se sisältää ehdotuksen vuosittaisesta määrärahasta, jolla edistetään yhteisön kodinomaisuutta ja lisätään kulttuuritoimintaa. (Liikanen 2010, 18.)

Toimintaohjelman toimenpide-ehdotus 15 peräänkuuluttaa kulttuuritoiminnan ja taidelähtöisten menetelmien integroimista vanhuspalveluihin osallisuuden ja työhyvinvoinnin lisäämiseksi. Opinnäytetyön kontekstissa keskitytään osallisuuden ja yhteisöllisyyden lisäämiseen taidetoiminnan avulla. Piilevät voimavarat saadaan esiin ja luottamuksen rakentuminen on helpompaa kulloisenkin yhteisön sisällä. (Liikanen 2010, 19.)

Opinnäytetyön kannalta vuonna 2007 valmistunut työpaperi Gerontologisen sosiaalityön menetelmistä on hyvä kuvaus toiminnallisten ryhmien ja luovien menetelmien käytöstä osana yksilön toimintakyvyn ja voimaantumisen tukemista. Työpaperissa korostetaan myös muistelutyön merkitystä osana sosiokulttuurista vanhustyötä. Se on tilan antamista asukkaalle uudessa ympäristössä ja yhteisössä. Tämän opinnäytetyön kontekstissa menetelminä on käytetty runojen ja tarinoiden kirjoittamista, kuvataidetta, draamaa ja erilaisia omaan elämään liittyviä esineitä sekä kuvia. Muistelutyö on ennaltaehkäisevää ja lisää elämän tarkoituksenmukaisuutta. (Liikanen & Kaisla 2007, 7–8.)

Vuonna 2009 Lahden ammattikorkeakoulusta Sosiaalialan koulutusohjelmasta valmistunut opinnäytetyö Valoisa vanhuus on ideologialtaan lähellä omaa opinnäytetyötäni. Valoisa vanhuus opinnäytetyö perustuu sosiaalipedagogiseen ajatteluun, sosiokulttuuriseen innostamiseen ja elämäkertatietoon. Toiminnallisista menetelmistä ryhmätoiminnassa on käytetty muun muassa muistelua, valokuvatyöskentelyä ja maalausta. (Aaltonen & Ojanen 2009.) Yhtäläisyytenä Valoisa vanhuus opinnäytetyöhön näen lähinnä sosiokulttuurisen ajattelun lisäksi samojen taidelähtöisten menetelmien käytössä, joita viriketoimintaprojektin aikana on käytetty ja kehitetty hoiva-asumisen palveluissa Simonkylän vanhustenkeskuksessa.

Varho ja Lehtovirta (2010) ovat tehneet selvityksen ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä - Taidetta ikä kaikki. Tässä selvityksen taustalla on ollut Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 - 2014. Selvityksen alussa kartoitetaan koko vanhuspalveluiden kenttää ja kehittämisalueita. Raportissa todetaan, että taidetoiminta vaatii koulutusta. Helsingin kaupungin vanhustenkeskusten henkilökuntaa on koulutettu taidelähtöisten menetelmien käyttöön. On mielenkiintoista nähdä yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia kulttuuritoiminnan toteutumisista ja sisällöistä tutkimuksen lopussa. Raportissa kehoitetaan tekemään ymmärrettäväksi sanat taide, viihde ja virikkeellisyys. Omassa työtehtävässäni saan jatkuvasti toistaa noiden edellä mainittujen käsitteiden sisältöä ja merkityksiä arjen kohtaamisissa.

Anu Virhiän (2010) opinnäytetyössä: Toiminnalliset työtavat sosionomin ammatillisina välineinä Tampereen ammattikorkeakoulun Sosiaalialan koulutusohjelmasta mittaa sosionomin valmiuksia toiminnallisten mene-

telmien käytöstä asiakastyössä. Virhiä pohtii taidelähtöisten luovien ja toiminnallisten käyttöä asiakastyössä. Niillä pyritään ehkäisemään passiivoitumista. Luovuuden prosessi on tärkeintä, ei valmis hieno tuotos. Näitä ajatuksia olen miettinyt paljon tämän opinnäytetyön kannalta. Juuri tekeminen ja läsnäolo ovat tärkeintä, ei lopputulos. Virhiä pohtii sosionomin ammattiosaamista. Ensimmäisenä hän mainitsee eettisen ja asiakas osaamisen. Ne ovat vankkana perustana kaikessa osaamisessa ikäihmisten parissa, on sitten kyse toiminnallisista työtavoista tai asukkaan kohtaamisesta arjen tilanteissa. Virhiän tutkimuksessa sosionomit käyttivät toiminnallisia työtapoja sitä enemmän, mitä he kokivat niitä hallitsevansa. Tämän opinnäytteen yhteydessä haluan todeta, että Simonkylän vanhustenkeskuksen viriketoiminnanohjaajat ovat molemmat ohjaustoiminnan artoimeja ja tämä koulutus sisältää runsaasti toiminnallisten menetelmien opetusta. Sosionomin opinnot ovat vain täydentäneet osaamistani. Yksilö ja ryhmäohjaustilanteissa, jossa nousee vaikeita asioita, sosionomin ammattiosaaminen tulee erityisesti esille. (Virhiä 2010.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Seuraavaksi kuvaan tutkimustehtävän ja kysymykset, joiden avulla haen vastauksia.

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on selvittää, millainen merkitys sosiokulttuurisella vanhustyöllä on aktiivisessa hoiva- asumisessa. Saadun tiedon pohjalta tavoitteena on kehittää toimintamalli, joka parantaa ikääntyneiden elämänlaatua.

Tähän tutkimustehtävään pyrin vastaamaan neljällä kysymyksellä:

1. Miten omaiset kokevat toiminnan sisällön?
2. Miten vapaaehtoistoimijat kokevat toiminnan sisällön?
3. Mitkä mahdollisuudet henkilökunnalla on toimia arjen innostajina?
4. Miten aktiivisesti asukkaat osallistuvat yksilö ja ryhmätoimintaan?

5 TUTKIMUSPROSESSIN KUVAUS

Työelämälähtöisissä opinnäytetöissä on tavoitteena teorian, kokemuksen ja ammatillisuuden yhdistäminen Vilka (2005, 13). Tutkimusprosessi kuvataan usein jaksoittain etenevänä kaaviona. Vilka (2005, 42) jakaa prosessin viisivaiheiseksi: ideataso, sitoutuminen, toteuttaminen, kirjoittaminen ja tiedottaminen. Ideataso ja sitoutuminen ovat Yrjö Engeströmin (2004, 128) kehittävän työntutkimuksen syklisen prosessimallin mukaisia. Asialla on oma historiansa, alkutilansa. Tässä kontekstissa viriketoiminnan ja hoitoyhteisöjen yhteisöllisyyden ja osallisuuden tarpeisiin ei voitu vastata riittävästi. Syntyi ristiriita, tässä kontekstissa toteutusvaihe, joten hoiva-asumisen palveluiden vanhainkodeissa ryhdyttiin monipuolistamaan

asukkaan arjen kohtaamisia toimintatapoja uudistamalla ja virikkeellisyyteen alettiin kiinnittää huomiota entistä enemmän.

Kuvio 3 Tutkimusprosessi

Toimintatapojen uudistamisen ja arvioinnin keinoin kehitetään uusi virike-toimintamalli, jota arvioidaan syklisen mallin mukaisesti tietyin välein, joka on lähinnä jo tiedotus vaihetta. (Engeström 2004, 128.) Eteneminen ei ole koskaan näin suoraviivaista, sillä prosessin edetessä ilmenee ongelmia ja aikataulumuutoksia. Lisäksi tutkimuksen tulee perustua eettisesti hyvän tutkimustavan noudattamiseen. (Vilka 2005, 29, 42–43.) Kiviniemi (2010, 70) puolestaan luonnehtii laadullisen tutkimuksen prosessia alati kehittyväksi eikä näe eri vaiheita niin selkeinä kuin Vilka. Kiviniemi korostaa tutkimusprosessia oppimistapahtumana, jonka aikana aineistonkeruun muodot voivat muuntua ja kehittyä. Myös teoksessa Johdatus laadulliseen tutkimukseen Eskola ja Suoranta (2005, 15–16) korostavat laadullisen tutkimuksen prosessimaisuutta, jossa tutkimussuunnitelma elää.

Laadullisessa tutkimuksessa teorian kehittäminen ja aineiston keruu voivat käydä luontevasti dialogia keskenään. Tutkimuskohteeseen tutustuminen tarkasti on oleellista, siten pystyy tuomaan esille tutkittava kohteen sosiaalisen sisällön. Aiemmin mainittu oppimisprosessi synnyttää mielikuvan tutkittavasta asiasta ja siihen liittyvistä muuttujista. Joustava tutkimusprosessi voi muovata myös aineiston hankintatapoja, joiden kovin tarkka strukturointi ei ole välttämätöntä. Tutkimusasetelmien yksityiskohdat usein tarkentuvat aineistonkeruun edetessä. Kiviniemi korostaa, että opinnäytetyössä tutkittavaan aineistoon saattaa liittyä varsinaisten keruumenetelmien lisäksi aineistoa, joka muodostuu vuorovaikutuksessa ja arjen kohtaamisissa. (Kiviniemi 2010, 75–78.)

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tapaustutkimus. Metsämuuronen (2008) kuvaa tapaustutkimusta eli case studya empiiriseksi eli kokemukseen perustuvaksi tutkimukseksi, jossa monella tavalla hankittua tietoa hyödynnetään nykytilanteen tutkimisessa. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on aina tapaustutkimusta. Se on itse toimintaa ja sitä voi helposti yleistää sekä tuloksista voi tehdä omia johtopäätöksiä. (Metsämuuronen 2008, 16–18.)

Tyypillistä laadulliselle tutkimukselle on osallistuvuus (Eskola & Suoranta 2005, 16). Opinnäytetyö sosiokulttuurinen innostaminen hoiva-asumisen palveluissa on hyvä esimerkki laadullisesta tapaustutkimuksesta, jossa osallisuus ja yhteisöllisyys siis osallistuvuus ovat keskiössä. Tutkija ja tutkittavat kulkevat käsi kädessä prosessin alusta loppuun. Tutkittaviksi olen satunnaisesti valinnut viisi omaista, viisi vapaaehtoistoimijaa ja viisi hoitajaa, joita kutsun nimellä hoitaja-innostaja. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista pieni haastateltavien määrä, joten aineisto pyritään analysoidaan tarkasti. (Eskola & Suoranta 2005, 18.)

Seuraavaksi kerron taustatyöstä, jota on tehty ennen varsinaista tutkimusta. Kertomani asiat ovat osa yhteisöllisyyden, sosiokulttuurisen innostamisen ja osaamisen tukemista opinnäytetyön kontekstissa. Työhyvinvoinnin näkökulma tulee myös esille, koska taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotuksen kolmannessa kohdassa pyritään tukemaan työhyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin. (Liikanen 2010, 5.)

5.1 Osaamisen ja työhyvinvoinnin tukeminen osana tutkimusprosessia

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia- toimintaohjelman kolmannessa kohdassa kehoitetaan tukemaan työhyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin. Henkilökunnan monipuolisen osaamisen tukeminen on ollut yksi projektin tavoitteista. Olemme saaneet läänintaiteilija Ava Nummisen mukaan viriketoimintaprojektiimme alusta lähtien. Ava Numminen on toiminut vuoden 2009 alkupuolelta hoitolaitosten kulttuuritoiminnan edistämisen läänintaiteilijana. Hänen tehtävänä on koordinoita ja järjestää taide- sekä kulttuuritoimintaa hoitolaitoksissa Uudellamaalla. Lisäksi hänen pyrkimyksensä on hoitohenkilöstön tietotaidon lisäämistä kulttuurityövälineiden käytöstä hoidossa. Ava Nummisen hankkeet kohdistuvat erityisesti muistisairaiden ihmisten pitkäaikaishoidon yksiköihin. (Uudenmaan taide-toimikunta 2010.) Hän on käynyt kouluttamassa henkilökuntaa musiikin käytöstä hoitotyössä Hoiva-asumisen palveluissa kaksi kertaa projektin aikana.

Vantaalla toteutettiin Laurea-ammattikorkeakoulun ja Aalto-yliopiston yhteistyönä Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen-hanke vuosina 2008 - 2011. Keväällä 2010 hankkeen yhteydessä pidetty verkostotapaaminen oli alkusysäys vanhustenkeskustoiminnan aloittamiseksi Simonkylässä. Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelija Anne Toikko laati palvelukartoituksen alueen toimijoista. Tämän kartoituksen perusteella kutsuimme järjestöjen ja yhdistysten jäseniä lähialueelta verkostotapaamiseen. Laurean opiskelijat olivat juontamassa tilaisuutta yhdessä lehtori Anne Eskelisen kanssa. Opiskelijat johdattivat osallistujat päivän teemaan draaman keinoin. Työryhmissä visioitiin vanhustenkeskuksen tulevaisuutta ja sosiokulttuurisen työn edistämistä Simonkylän vanhustenkeskuksen lähialueella. Tilaisuudessa muodostettiin koordinaatioryhmä yhteistyön edistämiseksi. Kokoonkutsujana toimii Simonkylän vanhustenkeskuksen viriketoiminnanohjaaja. Lisäksi ryhmään kuuluu kaksi osastonhoitajaa, päivätoiminnan ja eri eläkeläisjärjestöjen edustajia sekä senioriosaajia, jotka ovat Laurean ja Vantaan kaupungin yhteistyönä koulutettuja vapaaehtoistoimijoita.

Osana Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen-hanketta toteutettiin syyskuussa 2010 Iloa ja virikkeitä elämään seminaaripäivä. Tilaisuuteen osallistui vanhainkotien, palvelutalojen ja päivätoiminnan työntekijöitä verkoston alueelta. Tilaisuus toimi sekä koulutuksellisesta että työhyvinvoinnin näkökulmasta ja tuki koko vanhuspalveluiden sektorin työntekijöiden ja vapaaehtoistoimijoiden jaksamista kulttuurin ja taiteen tekemisen keinoin. Päivän anti sisälsi musiikki-, sanataide-, kädentaito-, tanssi-, Asahi-terveysliikunta- ja kuvataidetyöpajat. Aikaisemmin jo mainitsin Ava

Nummisen osallistuneen kahteen eri tilaisuuteen kouluttajana musiikin käytöstä hoitotyössä. Tämä seminaaripäivä oli niistä toinen. Muissakin paikoissa toimi ohjaajana eri alojen ammattilaisia.

Osana viriketoimintaprojektia vanhainkoteihin on hankittu Sound Vitamins eli Sävelsirkku, joka on kehitetty kuntouttavaan vanhustyöhön. Hoiva-asumisen palveluiden henkilöstöä on koulutettu sen käyttöön. Hoitohenkilökunta voi hyödyntää Sävelsirkun monipuolista sisältöä asukkaiden iltojen ja viikonloppujen elävöittämiseksi sekä hyvän elämänlaadun ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Äänikonseptin avulla voi kehittää asiakaslähtöistä, toiminnallista ja sosiaalisesti aktiivista hoitokulttuuria modernia hyvinvointiteknologiaa hyödyntäen. Lisäksi se tukee ikääntyneiden fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä ja elävöittää hoitajien työtä. (Audioriders 2010.) Sävelsirkun käyttö on innostanut hoitohenkilökuntaa virikehetkien pitämiseen perustyön lomassa.

Vuoden 2010 syyspuolella henkilöstölle järjestettiin lauluvalmennusta. Valmentajana toimi musiikinmaisteri Tuula Tenni. Valmennukseen osallistui jokaiselta hoiva-asumisen palveluiden kahdeksatoista osastolta yksi hoitaja ja viriketoiminnanohjaajat. Musiikin ja erityisesti laulun käytöstä hoitoyksiköissä on tullut uusi arjen tapa toimia. Projektin aikana on suunniteltu henkilöstölle vielä tanssi- ja kuvataidekoulutusta.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmänä käytän puolistrukturoitua haastattelua. Ennen haastattelulomakkeen laadintaa on tärkeää tutustua alan kirjallisuuteen (Valli 2010, 236). Teemat puolistrukturoituun haastatteluun poimitaan tutkimusongelman vastaamista varten keskeisimmät aiheet. Kysymysten asettelussa auttaa kohderyhmän tuntemus. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on aineiston sisällöllinen laajuus, ei vastaajien määrä. (Vilka 2005, 101, 105.) Hyvin onnistunut haastattelulomake on parhaimmillaan dialogia tutkijan ja vastaajan välillä. Hyvin valitut teemat ohjaavat vastaajaa. Joskus voi olla vaikeaa ymmärtää ja se on molemmin puoleista. (Valli 2010, 236-237.) Tuomi ja Sarajärvi (2009, 75) korostavat kysymyksenasettelun tärkeyttä juuri tietyssä viitekehyksessä. Puolistrukturoidulla haastattelulla ei sovi kysyä mitä tahansa, vaan kysymyksillä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia juuri tutkimuskysymyksiin ja -tehtävään.

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on selvittää, millainen merkitys sosiokulttuurisella vanhustyöllä on aktiivisessa hoiva-asumisessa. Saadun tiedon pohjalta tavoitteena on kehittää toimintamalli, joka parantaa ikääntyneiden elämänlaatua.

Vaikka opinnäytetyö on laadullinen, niin sillä on määrällisiä piirteitä. Tutkimuksen aikana viriketoiminnanohjaajat ovat kirjanneet asukkaiden päivittäisen osallistumisen erilaisiin tilaisuuksiin. Aineistoa on käytetty tilastoitaessa, miten aktiivisesti asukkaat osallistuivat yksilö- ja ryhmätoimintaan.

Tutkimuskysymykset perustuvat oletuksiin tutkittavan aiheen teoriasta. Tutkimusprosessi on kuitenkin alati muuttuva, joten tutkimuskysymykset voivat muuntua ja täydentyä tutkimuksen aikana. (Moilanen & Riihinen 2010, 52–53.) Tässä kontekstissa opinnäytetyön tehtävä on alusta alkaen ollut selkeä, mutta lopulliset kysymykset ovat muuttuneet ja täydentyneet prosessin aikana.

5.3 Aineiston kerääminen

Tutkimuksen teoreettisen osuuden jälkeen suunnittelin puolistrukturoidun haastattelulomakkeen, jonka ulkoasun valitsin tietoisesti sosiokulttuurisessa hengessä (Liite 1). Aiheet haastateltaviin teemoihin muodostuivat yhteisössä jo toimivista sosiokulttuurisen työn muodoista. Jätin paljon tilaa teemojen väliin, koska haastateltavat ovat erilaisia. Toinen voi vastata muutamalla sanalla toinen taas monisanaisesti. Haastatteluun osallistui viisi omaista, viisi vapaaehtoista ja viisi hoitaja-innostajaa.

Tutkimuksessa mukana olleet omaiset ovat eri osastojen asukkaiden läheisiä ja heidät oli valittu satunnaisesti. Haastatellut vapaaehtoiset ovat aktiivisia osallistujia ja toiminnan kehittäjiä. Neljä heistä on eläkeläisjärjestöjen edustajaa ja viides haastateltava on tullut vanhustenkeskukseen alun perin vapaaehtoiseksi saattohoitajaksi, mutta hänellä on myös henkilökohtaisen ystävän rooli. Oleellista on, että haastateltavilla on henkilökohtaista kokemusta tutkittavista teemoista. (Vilka 2005, 114–115.) Aluksi suunnittelin haastattelevani myös asukkaita. Mutta päätin jättää asukkaiden haastattelun pois, koska suurimmalla osalla on huomattavat toimintakyvyn rajoitteet, minkä vuoksi tuloksen luotettavuus olisi heikentynyt. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys ei tule esille missään tutkimuksen vaiheessa. Haastattelun tulokset käsitellään luottamuksellisesti.

Aineiston hankinnan toteuttaminen oli haasteellista. Hoitaja-innostajien ja vapaaehtoistoimijoiden kohdalla puolistrukturoitu haastattelu sujui hyvin. Omaisten kohdalla haasteita oli enemmän, koska heidät oli valittu satunnaisesti ja joidenkin tavoittaminen henkilökohtaisesti oli vaikeaa. Yksi omaisista mietti haastattelulomakkeen kohtia itsenäisesti, muiden kanssa keskusteltiin teemoista.

Seuraavaksi luvussa avaan puolistrukturoidun haastattelun vastaukset. Tuloksia analysoin teemoittain haastatteluun osallistuneiden viidentoista yhteisössä toimivan henkilön vastausten pohjalta. Aineistosta löytyy yleensä paljon mielenkiintoisia teemoja, mutta on osattava rajata tutkittavat asiat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.) Kiviniemi mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa on kyse tutkittavien ilmiöiden ja teorian dialogista. Analysoinnin edetessä uudet käsitteet alkavat kehittyä ja muotoutua. (Kiviniemi 2010, 74–75.)

5.4 Aineiston analysointi eli teemoittelu

Kiviniemi korostaa teemojen kokonaisvaltaista käsittelyä analysointivaiheessa. Tutkimuksen ajan tutkija on myös tiedonkeruun väline, joka voi

muuttaa hänen käsityksiään ja tulkintojaan tutkittavista asioista. (Kiviniemi 2010, 80–81.) Puolistrukturoitu haastattelu sisältää runsaasti avoimia kysymyksiä erilaisista teemoista. Teemoittelu on laadullisen analyysin perusmenetelmä, jossa tutkimusaineistosta pyritään hahmottaan keskeisiä aihepiirejä eli teemoja. Teemoittelu tarkoittaa olennaisten asioiden ja merkityksien etsimistä. Lähestymistapaa kutsutaan aineistolähtöiseksi. On tärkeää, keskittyä vain puolistrukturoidun haastattelun tuloksiin. (Moilanen & Räihä 2010, 55–56.)

Aineiston analysoinnissa on neljä vaihetta. Ensin pitää päättää, mikä aineistossa kiinnostaa. Toiseksi koko aineisto pitää käydä läpi ja merkittävät asiat yhteen ja erilleen muusta tutkimusaineistosta. Kolmannessa vaiheessa tapahtuu varsinainen teemoittaminen. Neljänneksi pitää kirjoittaa yhteenveto jokaisesta teemasta erikseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.)

Teemoittelussa analysointi perustuu siihen, mitä teemoista on kerrottu. Siinä tarkoitetaan aineiston ryhmittämistä eri teemojen alle. Ennen varsinaista teemoittelua ryhmittelin aineiston haastateltavat omaisen, vapaaehtoistoimija ja hoitaja-innostaja vastaajien mukaan ryhmiin. Osa teemoista muodostui aihepiireittäin, jossa kaikkien haastateltavien vastaukset analysoitiin saman teeman alle. Tuomi ja Sarajärven mukaan teemoittelussa on ajatuksena ”etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä”. Teemat on helppoa muodostaa, koska ne jäsentyvät helposti puolistrukturoidun haastattelun pohjalta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

Aineiston merkityksiä analysoitaessa ja tulkittaessa suorien lainausten käyttö on keskeistä. Sitaatteja voidaan käyttää useammalla tavalla. Yksi niistä on ”tulkinnan perustelu sitaatilla, toinen aineistoa kuvaavan esimerkin käyttö ja kolmas tekstin elävöittäminen”. (Moilanen & Räihä 2010, 64.) Myös Eskolan ja Suorannan (1998, 173) mukaan laadullinen aineisto on usein temaattinen sitaattikokoelma. Tämän kontekstissa analysointi on osittain Eskolan ja Suorannan kuvaama sitaattikokoelma. Analysoinnin yhteydessä käytän vapaaehtoisista, omaisista ja hoitaja-innostajista sanoja yksi, toinen, kolmas ja niin edelleen tai haastateltava. Analysoitavia teemoja on kymmenen. Viimeisenä kohtana teemahaastattelussa kysyttiin, mitä uutta haluat kehitettävän ja kertoa. Kirjasin asioita oman otsikon alle analysoinnin loppuun. Aineisto tuntui aluksi runsaalta, mutta on paljon kohtia, joissa on vain tyhjää. Erityisesti omaisilla ei ollut asiasta henkilökohtaista kokemusta.

6 TULOKSET

Tässä luvussa avaan tutkimuksen tuloksia, jotka teemoittelin puolistrukturoidun haastattelun vastausten yhteenvedon pohjalta. Teemoiksi muodostuivat tutkimusongelman vastaamista varten keskeisimmät aiheet, jotka nousivat yhteisössä jo toimivista sosiokulttuurisen työn muodoista.

6.1 Osallistuminen ja toiminnan sisällön kokeminen vapaaehtoistoimijan näkökulmasta

Puolistrukturoidun haastattelun ensimmäisenä teemana oli kartoittaa minikälaiseen toimintaa ja tilaisuuksiin vapaaehtoistoimijat olivat osallistuneet. Tutkimusaineistosta nousi ensimmäisenä esille asukkaiden ulkoiluttaminen, johon jokainen haastateltu vapaaehtoistoimija osallistui eli viisi viidestä. Ulkoilu tapahtuu aina maanantaisin iltapäivällä. Ainoa rajoite viikoittaiselle ulkoilulle on sää. Sateella ja kovalla pakkasella vapaaehtoistoimijat kokoontuvat yhdessä juhlasaliin laulamaan tai tanssittamaan. Jotkut saattavat lukea tai seurustella osastolla asukkaiden kanssa.

Koordinaatioryhmän toimintaan osallistui neljä viidestä puolistrukturoituun haastatteluun vastanneista. Koordinaatioryhmä suunnittelee ja osin toteuttaa vanhustenkeskuksen toimintaa. Siihen kuuluu viriketoiminnanohjaajien lisäksi kaksi osastonhoitajaa, vapaaehtoistoimijoita, päivätoiminnan edustaja. Joulukuun ja kevättori sekä avoimien ovien päivä ovat tyypillisiä koko yhteisön ja lähialueen toimijoiden vuosittaisia kohtaamisia.

Puolistrukturoidun haastattelun yhteydessä vapaaehtoistoimijoilta kysyttiin heidän mielipidettään jo olemassa olevista koko yhteisöä varten olevista toistuvista toimintamuodoista, joita ovat esimerkiksi erilaiset konsertit, Vantaan taiteilijaseuran kiertonäyttelyt, elokuvat ja tanssiesitykset.

Vanhustenkeskuksessa esitetään säännöllisesti noin kerran kuussa erilaisia elokuvia. Erityisesti elokuvaesitykset ovat osallistaneet vapaaehtoisia. He ovat hakeneet asukkaita osastolta katsomaan elokuvia ja pitäneet pienimuotoista kahvilatoimintaa. Kahvista on voinut halutessaan maksaa pienen korvauksen. Tutkimustulosten perusteella kolme viidestä vapaaehtoistoimijasta on ollut mukana elokuvatoiminnassa. Elokuvien katselulle on hyvät puitteet, joten tilan ja laitteiston hyödyntäminen nähtiin tärkeänä. Vanhojen suomalaisten elokuvien lisäksi kaivattiin uudempaa sekä kotientä ulkomaista tuotantoa, enemmän luonto- ja dokumenttielokuvia.

Konserttitoiminta koettiin vapaaehtoisten keskuudessa erityisen tärkeäksi toimintamuodoksi. Musiikkitalaisuuksia pidettiin monipuolisina ja asukkaiden päivää piristävinä. Asukkaiden mahdollisuutta itse osallistua laulamiseen, pidettiin hyvänä. Konsertteja vanhustenkeskuksessa on keskimäärin kerran kuussa, joulunaikaan useammin. Esiintyjät ovat päiväkotilapsista aina huippuammattimuusikoihin.

Vantaan taiteilijaseuran kuvataiteilijat ovat mukana sosiokulttuurisen työn edistämisessä vanhuspalveluiden asumisyksiköissä Vantaalla. Taidenäyttelyt kiertävät eri taloissa kahden kuukauden välein. Toiminta koetaan

myönteisenä ja on saanut hyvän vastaanoton myös vapaaehtoistoimijoiden keskuudessa. Taideteokset tuovat heidän mielestään vaihtelua asukkaan arkeen ja kodikkuutta muuten paljaille seinille. Näyttelytoiminnan toivotaan jatkuvan.

Vapaaehtoistoimijat kokivat tanssiesitykset ja tanssimisen hyvänä liikuntaja osallistumismuotona. Lisäksi tanssiminen sai hyvän mielen tanssittavalle ja tanssijalle.

Lisäksi kaikilta haastateltavilta kysyttiin, mistä muusta he pitivät. Kaksi vapaaehtoistoimijaa on osallistunut Kohtaamistaide-ryhmään ja he pitivät siitä erityisesti. Koordinaatioryhmän toiminta koetaan mielekkäänä ja hyvänä mahdollisuutena osallistua päämäärätietoisien toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Erilaisten ihmisten tapaaminen ja teematapahtumiin osallistuminen oli mukavaa. Arkinen seurustelu, lukeminen, laulaminen ja asukkaan lähellä olo olivat myös mieleisiä ja merkityksellisiä.

Haastateltavilta kysyttiin, mistä he pitivät eniten vanhustenkeskuksen toiminnassa. Eräs vapaaehtoistoimijoista kertoo pitävänsä eniten sellaisesta toiminnasta, jossa vapaaehtoinen ja asukas kohtaavat kasvotusten ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Näin keskustelu syntyy spontaanisti. Vapaaehtoinen kokee onnistumisen iloa ja toivon, että asukas tuntee tilanteen samalla tavalla. Kohtaamistaide- tai kädentaitoryhmissä saattaisivat edellä kuvatut tavoitteet toteutua ja samalla ryhmätoiminta edistää asukkaan aktiivisuutta.

Toinen kertoo pitävänsä toimimisesta vapaaehtoisena Simonkylän vanhustenkeskuksessa. Se on mielekästä ja yhteistä tekemistä ja toimintaa. On mukavaa osallistua erilaisiin tapahtumiin sekä tavata erilaisia ihmisiä. Lisäksi vapaaehtoistoimijat pitävät musiikkituokioista ja erilaisista tapahtumista juhlasalissa, jossa asukkaat saavat olla mukana. Retket ovat myös piristäviä ikäihmisille. Asukkaiden viihtyvyyden parantaminen nähtiin myös merkityksellisenä. Yksi vapaaehtoistoimija koki tärkeäksi lähinnä yhdessä olon ja keskustelun asukkaiden kanssa.

Vastaavasti haastateltavilta kysyttiin, mistä he pitivät vähiten vanhustenkeskuksen toiminnassa. Eräs vapaaehtoistoimija kuvaa omia tunteitaan seuraavasti:

En voi sanoa pitäväni mistään vähän. Ehkä turhauttavaa on elokuvien yhteydessä järjestetty kahvila-yritys. Toinen asia voisi olla ulkoiluttajien ikuinen valitus asukkaiden liian kevyestä pukeutumisesta ulkoiluun. Asia on mielestäni järjestyksessä.

Toista vapaaehtoistoimijaa askarrutti toimintakyvyltään huonokuntoisen asukkaan ulkoilutilanne, jossa asukas istuu pyörätuolissa, eikä häneen saa enempää kontaktia. Hän mietti, voiko ulkoilutapahtumaa elävöittää jotenkin. Yhden vapaaehtoisen mielestä osa henkilöstöstä voisi ottaa enemmän osaa vanhusten viihtyvyyden parantamiseen. Kahdella vapaaehtoistoimijalla ei ollut mitään erityistä mainittavaa.

6.2 Osallistuminen ja toiminnan sisällön kokeminen omaisen näkökulmasta

Puolistrukturoidun haastattelun tulosten pohjalta omaiset osallistuvat vanhustenkeskuksessa järjestettyihin tilaisuuksiin melko usein. Kolme viidestä osallistuu lähes kaikkiin. Yksi silloin tällöin ja yksi on osallistunut yhteen yhteislaulutilaisuuteen.

Musiikkitilaisuudet ovat mieleisiä ja niistä pidetään. Yhden haastateltavan mielestä juuri vanhan ajan musiikki sopii ikäihmisille. Yksi ei ole osallistunut konsertteihin.

Vantaan taiteilijaseuran näyttelytoimintaa pitää tärkeänä kolme viidestä haastateltavasta. Yksi vastaajista pohtii, että katselisi mieluummin perinteistä esittävää taidetta, koska hänen mielestään vanhuksset eivät ymmärrä nykytaidetta.

Omaisten näkökulmasta suomalaisilla vanhoilla filmeillä on oma paikkansa vanhusten sydämessä. Ne puhuttavat vielä seuraavanakin päivänä. Elokuvia on yhden vastaajan mielestä vaikea valita.

Tanssiminen on omaisten mielestä hyvää liikuntaa. Lisäksi esitysten katsomisesta tulee iloiselle ja hyvälle mielelle. Vanhat tanssit kiinnostavat yhden haastatellun mielestä, häntä nykytanssi ihmetyttää.

Vanhustenkeskuksen asukkaiden omaiset pitävät lisäksi retkistä, yhteislaulusta ja ulkoilusta. Seinille halutaan lisää esittävää taidetta ja musiikkiesityksiä.

Omaisten näkökulmasta kaikki virikkeellinen toiminta oli mieluisaa vanhustenkeskuksen arjessa. Eniten pidettiin kesäjuhlista, tanssista, laulamista, elokuvista ja erilaisista musiikkitapahtumista. Lasten vierailuja ja esimerkiksi lettukestejä toivottiin lisää. Kaikki eivät osanneet mainita mitään erityistä. Eräs omainen kertoo, että ”ei ole ollut sellaisia toimintoja, mistä voisi pitää vähiten”. Yksi ei pitänyt hartaustilaisuuksista ja yksi valetti tiedotuksen puutetta. Loput eivät osanneet nimetä mitään erityistä.

6.3 Toiminnan sisällön kokeminen hoitaja-innostajan näkökulmasta

Hoitajainnostajista neljä viidestä oli osallistunut monipuolisesti laulu- ja musiikkihetkiin, konsertteihin, tanssiesityksiin, taidenäyttelyihin ja retkiin talon ulkopuolelle siis lähes kaikkiin talon järjestettyihin tilaisuuksiin. Hoitajina usein viemme ja haemme asukkaat tilaisuuksista. Yksi hoitajainnostaja koki mieluisana mahdollisuuden osallistua myös järjestelyihin. Yksi puolestaan kertoi, että hoitajat eivät usein pysty osallistumaan, mutta tuovat asukkaita osastolta. ”Työ asettaa rajoituksia, mutta osallistutaan mahdollisuuksien mukaan.”

Konsertteja on ollut hoitaja-innostajien mielestä monipuolisesti ja asukkaat pitävät niistä. Eräs hoitajainnostaja kertoo asukkaiden pitävän erityisesti klassisesta ja kansanmusiikista. Konsertteja on myös iltaisin ja vii-

konloppuisin. Se asettaa omat haasteensa, koska tuolloin työssä on minimimäärä henkilökuntaa.

Jokaisen viiden hoitaja-innostajan mielestä taidenäyttelyillä on oma paikkansa vanhustenkeskuksessa. Näyttelyt ovat olleet erilaisia ja teoksista on syntynyt paljon keskustelua. Osa tauluista on ollut abstrakteja ja niiden viestimäailman ymmärtäminen on ollut vaikeaa. Kuitenkin näyttelytoiminnan toivotaan jatkuvan ja taideteokset ovat tuoneet piristystä ja eloa muuten paljaille seinille.

Hoitaja-innostajien mielestä on hyvä idea katsella elokuvia yhdessä. Asukkaat saavat yhteisöllisyyden kokemuksia. Erityisesti vanhat kotimaiset elokuvat aktivoivat ajatuksia ja tuovat mieleen vanhoja muistoja. Monet pitävät juuri niistä. Toisaalta vanhustenkeskuksessa asuu nykyisin 40- ja 50-luvuilla syntyneitä henkilöitä, joten hoitaja-innostajista kaksi oli sitä mieltä, että elokuvatarjontaa pitää monipuolistaa ja nuorentaa esimerkiksi luontoelokuvia, musikaaleja ja sarjoja.

Tanssiesitykset ovat suosittuja. Ne piristävät asukkaita. Tanssiminen on hyvää liikuntaa ja katsojalle silmänruokaa. Pitää muistaa, että pyörätuoleillakin voi tanssia. Nuoret asukkaat pitävät erityisesti tanssimisesta ja tanssiesityksistä. Kaikki hoitaja-innostajat olivat samaa mieltä tanssin tärkeydestä asukkaille.

Lisäksi kysyttiin, mistä muusta pidät. Yksi halusi lisää monikulttuurisia esityksiä, toinen teatteriesityksiä ja retkiä sekä vierailuja talon ulkopuolelle, kolmas kertoi toiminnan olevan jo monipuolista. Toimintaa on runsaasti ja vuodeasukkaatkin voivat osallistua. On paljon yhteistilaisuuksia ja pienryhmätoimintaa. Yksi hoitaja-innostaja piti erityisesti ystäväkoira-toiminnasta.

Kaikkien hoitaja-innostajien mielestä monipuolinen virikkeellinen toiminta on lisääntynyt. ”Tarjonnasta löytyy aivan varmasti jokaiselle jotakin, kun vaan tilaisuuksia markkinoidaan hyvin”, kertoo eräs hoitaja-innostaja. Vapaaehtoiset on otettu huomioon ja mukaan toiminnan kehittämiseen ja talossa käy paljon ulkopuolisia toimijoita. Lisäksi kyseinen hoitaja-innostaja pitää tärkeänä, että asukkaiden voimavarat ja tottumukset otetaan huomioon. Yksi hoitaja-innostaja pitää eniten yhteisistä retkistä, hartauksista ja kädentaidoista.

Asukkaat tarvitsevat juuri tällaista aktiivisuutta ylläpitävää toimintaa. Se kehittää sosiaalisuutta ja yhteisöllisyyttä. Asukas joutuu ottamaan huomioon toisen asukkaan tarpeet. Kädentaidot kehittävän asukkaan keskittymistä, harmoniaa, luovuutta ja vahvistaa asukkaiden itsetuntoa sekä uskoa omaan itseensä. Lisää kädentaitoja.

Eniten vanhustenkeskuksen toiminnassa hoitaja-innostajia häittäsi ajanpuute. Hoitajien työaika menee perushoitoon ja aikaa virikkeiden järjestämiseen jää vähän. Toisaalta eräs hoitaja-innostaja kertoi talon ulkopuolisten retkien vähentyneen. Yhden mielestä tilaisuuksiin osallistuminen on

ollut niin runsasta, että juhlasali alkaa käydä ahtaaksi. Mutta hän näkee myös ongelmana sen, että osastot tuovat usein samoja asukkaita tilaisuuksiin. Muillekin pitäisi suoda mahdollisuus. Nuoremmille asukkaille haluttiin jotakin uutta ajankulua.

6.4 Mahdollisuudet osallistua virikkeellisen toimintaan hoitaja-innostajien näkökulmasta

Puolistrukturoidun haastattelun hoitaja-innostajilta kysyttiin, miten usein järjestät itse asukkaille tai asukkaalle jotakin toimintaa. Viidestä haastattelusta kaksi kertoi järjestävänsä päivittäin jotakin toimintaa. Iltavuorossa illallisen jälkeen on usein aikaa virikkeelliselle työlle. Yksi kertoi: ”Jos vain on aikaa, pidän pienen viriketuokion päivittäin, kuitenkin vähintään kaksi kolme kertaa viikossa.” Yksi kertoi pitävänsä ”jotakin silloin tällöin, pari kertaa viikossa” ja yksi yhdestä kahteen kertaan viikossa.

Hoitaja-innostajilta kysyttiin, jos järjestät toimintaa, niin mitä. Hoitaja-innostajat kertoivat toteuttavansa monipuolisia asioita. Yksi kertoi vievänsä ulkoilemaan tai osaston ulkopuolelle katsomaan taidetta. Toinen pelaa kortteja, tekee kädentaitoja, pitää jumppatuokion, lauluhetken, tietovisan tai järjestää grilli-illan. Kolmas pitää yhteislaulua, tuoli- ja aivojumppaa, lukee ääneen kirjaa, visailua, keskustelua, leipomista jne. Neljäs pitää kertomansa mukaan monipuolista jokaista asukasta huomioivaa ohjelmaa. Viides kertoi lukevansa lehteä, katselevansa valokuvia ja laulavansa karaokea asukkaiden kanssa. Lisäksi hän sanoo käyttävänsä Sävelsirkkua elävöittämään asukkaiden arkea ja vapaapäivänä hän voi tuoda kissansa vierailulle.

Lisäkysymykseen, jos et järjestä, niin miksi. Vastauksia tuli vähän, koska jokainen toimi arjen innostajana. Ajanpuute nähtiin kuitenkin ongelmana ja liikkuminen iltaisin ja viikonloppuisin, koska osassa rakennuksen tiloja on hälytyslaitteet päällä.

6.5 Mahdollisuudet osallistua virikkeellisen toimintaan vapaaehtoistoimijan näkökulmasta

Vapaaehtoistoimijoista neljä viidestä kuuluu koordinaatioryhmään, joka suunnittelee ja osin toteuttaa monipuolista sosiokulttuurista ohjelmaa ja toimintaa. Jokainen vapaaehtoistoimijoista ulkoilee asukkaiden kanssa viikoittain. ”En järjestä yksin, tulemme ryhmänä maanantaisin ja viemme asukkaita ulos. Jos sataa keksimme jotakin muuta ohjelmaa, esimerkiksi laulamista.” Näin kertoo yksi vapaaehtoisista, joka esiintyy myös senioritanssiryhmässä vanhustenkeskuksen erilaisissa tilaisuuksissa muutaman kerran vuodessa. ”Ajanpuute estää järjestämästä muuta säännöllistä toimintaa. Toimin yhdistyksemme matkavastaavana. Se vie paljon aikaa. Lisäksi suvussa on myös kaksi mummua, jotka tarvitsevat hoivaa ja huomiota osakseen”, hän kertoo.

Yksi vapaaehtoisista kertoi käyvänsä pari kertaa viikossa. Useimmiten hän seurustelee, laulaa tai ”rupattelee” ruokailun yhteydessä. ”Jos ystäväni on

väsynyt tai on ollut jo muuta ohjelmaa ennen tuloani hänen luokseen, siten olen vain läsnä.” Ulkoilun ja koordinaatioryhmän lisäksi toinen vapaaehtoistoimija on käynyt muutaman kerran osastolla laulamassa asukkaille, mikä ei ole hänen omasta mielestään kovin aktiivista toimintaa. Muuta hän ei ole toistaiseksi järjestänyt. ”En ole ehtinyt olla aloitteellinen siinä, että järjestäisin ihan itsenäisesti jotakin toimintaa asukkaille. Ajatus itsenäisestä järjestämisestä on kiinnostava”, hän kertoo. Kolmas vapaaehtoinen on osallistunut lähinnä yhdessä järjestettyyn toimintaa. Hän on käynyt asukkaiden luona vierailulla ja ulkoillut heidän kanssaan. Muuten hän ei ole järjestänyt varsinaista ohjelmaa ajanpuutteen vuoksi. Se tuntuukin olevan monen vapaaehtoistoimijan ongelma.

6.6 Mahdollisuudet osallistua virikkeelliseen toimintaan omaisten näkökulmasta

Puolistrukturoidun haastatteluun osallistui viisi omaista. Mahdollisuudettaan järjestää asukkaille toimintaa kaikki vastasivat lyhyesti. Eräs omainen kertoi järjestävänsä yleistä ohjelmaa harvoin ja silloin soittavansa asukkaille. Laiskuus kuulemma vaivaa hänen oman kertomansa mukaan. Toinen omainen oli sitä mieltä, että vanhustenkeskus järjestää toimintaa, ei yksittäinen henkilö. Hän lupasi olla aina mukana, kun toimintaa kehitetään ja suunnitellaan.

Kolmas omainen kertoi järjestävänsä jotakin yhdestä kolmeen kertaan viikossa. Hän ulkoilee mahdollisimman usein ja käy kauppakeskuksissa kahvilla. Hän ottaa oman läheisensä huonekaverinkin mukaan noille retkille. Neljäs omainen käy ulkona kävelemässä, kerran viikossa sunnuntaisin. Viides omainen käy joka päivä. Silloin hän ulkoilee läheisensä kanssa, lukee hänelle tai kuuntelee häntä.

6.7 Toimintakyvyltään huonokuntoisten vanhusten osallisuus toimintaan

Puolistrukturoidun haastattelun tulokset huonokuntoisten asukkaiden osallisuuden mahdollisuudesta ovat mielenkiintoiset. Eräs vapaaehtoinen kertoo, ”erilaisissa tilaisuuksissa on itse käveleviä, pyörätuoleilla kuljetettavia ja usein myös asukkaita sängyillä. Se miten osallistutaan osastojen omiin tilaisuuksiin, sitä en osaa arvioida.” Toinen jatkaa: ”Asukkaita tuodaan pyörätuolilla ulos tai kuuntelemaan esityksiä juhlasaliin.” Kolmen vapaaehtoistoimijan mielestä rajoitteet ovat liian suuret, joten huonokuntoisten asukkaiden osallisuus ei toteudu kovin hyvin. Mitä huonompi toimintakyky, sen huonommin osallisuus toteutuu. Vaatisi aktiivisuutta sekä henkilöstöltä että vapaaehtoisilta.

Kaksi omaisista epäili toimintakyvyltään huonokuntoisten asukkaiden mahdollisuutta osallistua toimintaan riittävästi. Yksi oli sitä mieltä, että he pääsevät osallistumaan ja katsomaan esityksiä jopa vuoteilla. Yksi omainen näki tiedotuksessa puutteita. Hoitajat eivät seuraa viikkotiedotteita. Hän täsmentää, että päivittäinen informointi olisi tehokasta.

Kuva 2 EHTA-ryhmässä soitetaan

On mielenkiintoista, että ainoastaan yksi hoitaja-innostaja piti huonokuntoisten asukkaiden mahdollisuutta osallistua huonona. Esimerkkinä hän kertoo, että sänkyjen määrä on rajoitettu juhlasalin tilaisuuksissa. Toinen hoitaja-innostaja oli taas täysin eri mieltä tai että osallistuminen onnistuu ainakin melko hyvin. Tilaisuuksiin voi mennä vuoteella, esimerkkinä. EHTA-ryhmä. Kolmas hoitaja-innostaja jatkaa: ”Hyvin, jos vain hoitajat aktiivisesti tuovat heitä tapahtumiin. Toimintakyvyn puutos ei ole este osallistumiselle. Pyritään siihen, että mahdollisimman moni asukas voisi osallistua yhteiseen toimintaan. ”Huonojalkaiset” pyörätuolilla, se edistää toimintakykyä.” Yksi hoitaja-innostaja toteaa lopuksi, ”Melko hyvin pääsevät osallistumaan. Juhlasaliin mahtuu useita vuoteita kerrallaan.”

6.8 Yhteisöllisyyden ja osallisuuden käsitteiden määrittelyä ja toteutumista

Mitä ymmärrät yhteisöllisyydellä, on monimutkaisempi kysymys, kuin mitä ensin kuvittelisi. Kolme viidestätoista vastaajasta ei osannut määritellä omin sanoin yhteisöllisyyden käsitettä. Vantaan kaupungin arvoista yhteisöllisyys on tärkeä asia vanhustenkeskuksen arjessa. Käytännössä yhteisöllisyys tarkoittaa yhteistä toimintaa verkostoissa ja yhteisössä sekä asukkaiden kuuntelemista. Virikkeellisen arjen luominen yhdessä hoitohenkilökunnan on oleellista ja omaiset sekä vapaaehtoiset otetaan mukaan toiminnan kehittämiseen.

Seuraavassa olen kirjannut sanasta sanaan satunnaisessa järjestyksessä yhteisöllisyyden käsitteen määrittelyä ja toteutumista, mitä se on Simonkylän vanhustenkeskuksen omaisten, vapaaehtoistoimijoiden ja hoitaja-innostajien näkökulmasta.

Mielestäni yhteisöllisyys on sitä, että näkisin sen yhdessä tekemisenä, arkisina asioina. Se lisää turvallisuutta, tuttuutta ja viihtyvyyttä. Se toteutuu, jos asukkaat itsekin voivat/ osaavat osallistua yhteiseen tekemiseen tai jonkin tapahtuman suunnitteluun.

Vapaaehtoisten ja asukkaiden yhteisöllisyys on koko toiminnan ydinasia. Tämä toteutuisi paremmin, jos vapaaehtoisten ja henkilöstön välille saataisiin kiinteämpi suhde.

Jokainen henkilö haluaa kuulua yhteisöön. Tulee tunne, että kuuluu johonkin. Ei tule vieraantumisen eikä yksinäisyyden tunnetta. Yhteisöllisyys toteutuu, kun mennään yhdessä retkelle, lauletaan, askarrellaan ja ulkoillaan.

Eräs haastateltavista näkee yhteisöllisyyden mahdollisuutena viedä erilaisiin tilaisuuksiin mahdollisimman paljon asukkaita. Se tuo tunteen, että kuuluu joukkoon, jos vain on voimia siihen.

Kaikki yhdessä, eri ammattikuntien ja ikäluokkien, taustojen, ... yhdessä toteuttamaa arkea samassa tilassa. Toteutuu: Simonkylän vanhustenkeskuksessa tulevaisuudessa eri järjestöjen (eläkeläiset) kokoontumisia ja tapahtumia. Kulttuuripalveluiden tapahtumat (esim. oopperayhteistyö, taidenäyttelyt).

Yhdessä oleminen ja tekeminen kaikkien kesken korostuivat lähes kaikissa määritelmissä. Yhteisöllisyys toteutui erityisen hyvin pienehköissä tiimeissä, joissa nykyisin työskentelemme.

Yhteisöllisyys on toimintaa yhdessä yhteisten arvojen puolesta. Esimerkiksi Simonkylän eläkkeensaajat ja Julkisen alan eläkeläiset toimivat yhdessä Simonkylän vanhustenkeskuksen kanssa. Kaikkien yhteisenä tavoitteena on edistää asukkaiden hyvinvointia.

Yhdessä toimiminen sekä toisen kunnioittaminen yksilönä ovat yhteistyön edellytyksiä. Yhteisöllisyys on osallisuutta ja asukkaiden yhteenkuuluvuuden tarpeen tunnistamista, joka rakentuu yhteisön jäsenten välisissä suhteissa ja vuorovaikutuksessa. Osallisuuden ja vaikuttamisen kokemukset ovat yhteisöllisyyttä sekä tunne siitä, että sinusta välitetään. Se on suuri mahdollisuus ja voimavara. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos, mitä yhteisöllisyys on 2011.)

Haastateltavilta pyydettiin määrittelemään myös osallisuuden käsitettä. Nykyisin puhutaan paljon yhteisöllisyyden lisäksi osallisuudesta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa Ikäihmisten palveluiden laatusuosituksessa vuodelta 2008 mainitaan keskeiset ihmisarvoisen ikääntymisen turvaavat eettiset periaatteet. Ne ovat itsemääräämisoikeus, voimavaralähtöisyys, oikeudenmukaisuus, osallisuus, yksilöllisyys ja turvallisuus. Hoiva-asumisen palveluissa osallisuus määrittyy iäkkään ihmisen sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamisena ja yhteenkuuluvuuden tunteen tukemisena. Lisäksi yksilölle pitää välittyä tunne, että hän on yhteisön täysivaltainen jäsen. (Ikäihmisten palveluiden laatusuositus 2008.)

Seuraavassa on kirjattuna osallisuuden käsitteen määrittelyä. Osallisuuden määrittelyssä kaikki pääsivät osallistuman voimiensa mukaan yksin tai yhdessä.

Osallisuus on mielestäni sitä, että asiat tapahtuvat enemmän osallisen tunnetasolla, jolloin osallinen ei anna omaa panostaan osallisuudessa, ainakaan kovin suuressa määrin. Osallinen kuuluu yhteisöön ja osallisuus mahdollistaa olla mukana

yhteisön kehittämisessä, antaa mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä ja saada tietoa asioita. Osallisena on oltava mahdollisuus päästä vaikuttamaan ympäristöönsä, päätöksentekoon ja häntä itseään koskeviin asioihin. Tuskin huonokuntoinen asukas itse pystyy päättämään asioistaan. Niinpä osallisuus toteutunee asukkaan omaisten ja läheisten kautta.

Osallisuutta pidettiin kaksisuuntaisena dialogina vapaaehtoisen ja asukkaan välillä. Tähän mennessä on toteutunut osittain. Parantamisen varaa on, mikäli vapaaehtoiset tutustuvat paremmin vanhuksiin.

Sillä tarkoitetaan johonkin kuulumisen ja mukana olon tarvetta. Ihminen kokee olevansa osallinen omassa yhteisössään. Hän voi esittää myös toivomuksia, esimerkiksi yhdessä toimimisen muodoista.

Kaikki eivät pääse osallistumaan. Osallisuus ei toteudu esimerkiksi sairaalabakteeria kantavien ja vuoteeseen hoidettavien asukkaiden kohdalla. Eräs hoitaja-innostaja määrittelee osallisuutta seuraavasti.

Aktiivista ja passiivista osallistumista, mieluummin aktiivista! Henkilökunnan (moniammatillisen) osallisuutta asukkaan arjen virikkeellisyyden tukemisessa. Toteutuminen on jokaisen omasta aktiivisuudesta kiinni!

Kuva 3 Kaikki ovat osa yhteisöä ja osallisena

Viimeisessä määritelmässä on mielestäni kaikki osallisuuden elementit. Osallisuus on tunne siitä, että kuuluu joukkoon. Se on tasa-arvoista tekemistä ja kokemista tässä ja nyt. Se on mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämään, päätöksentekoon, palvelujen suunnitteluun ja elinympäristöön. (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, mitä osallisuus on 2011.)

Asukas tuntee kuuluvansa johonkin ja tuntee turvallisuutta sekä mielihyvää, silloin hän on osallisena yhteisössä. Osallisuus toteutuu erittäin hyvin kaikissa arjen toimissa.

6.9 Asuin- ja yleisten tilojen sekä piha-alueen viihtyvyyden kokeminen

Simonkylän vanhustenkeskukseen kuuluu Simonkoti eli vanha puoli ja Simonkylän hoivakodit eli uusi puoli. Simonkoti on rakennettu 1972 ja pe-

ruskorjattu 1990-luvun lopulla. Sinonkylän hoivakodit ovat valmistuneet 2010. Viime aikoina Simonkodin tiloja on ehostettu ja kalustettu samassa hengessä hoivakotien kanssa. Juhlasali valmistui 2009.

Tutkimusaineistosta selviää, että yhteisten tilojen viihtyvyys koetaan hyväksi jopa erinomaiseksi. Uusia huonekaluja on hankittu myös vanhalle puolelle. Huonekalut on päällystetty laitostarkoitukseen sopivilla materiaaleilla. Värit ja kuosit ovat modernit ja viihtyisyyttä on lisätty viherkasveilla.

Osastoilla yhteiset tilat koettiin ahtaiksi. Rauhalliset seurustelutilat puuttuvat, ja osastoilla näitä tiloja usein hallitsee kovaääninen televisio. Takkanurkkaus on mukava, mutta se sijaitsee ala-aulassa kaukana osastoilta. Yhteisiin tiloihin kaivataan kahviota.

Haastateltavien mielestä hoivakotien puolella jokaisen oma huone on pieni, mutta viihtyisä. Kuitenkin laitospäinen. Huoneeseen mahtuu vuoteen ja yöpöydän sekä kahden tuolin lisäksi yksi tai kaksi omaa huonekalua. Koriste-esineille on tilaa ikkunalaudalla ja jokaisessa huoneessa on taulukisko. Yleiset tilat ovat melko ahtaat, mutta viihtyisät. Uuden puolen seinillä on viriketoiminnan tekemiä kauniita tauluja. Käytävillä on usein pyörätuoleja ja epäesteettisiä roska- sekä likapyykkivaunuja.

Eräs omainen kuvaa viihtyisyyttä seuraavasti: ”Uudet tilat ovat ihanat. Viihtyisyys riippuu asukkaista. Yksikin häirikkö vie viihtyisyyden heikoksi.”

Kuva 4 Viihtyisä takkanurkkaus

Asuintilat vanhalla puolella ovat suttuiset ja ahtaat. Käytävillä kaivataan värikkäitä tauluja. Viihtyisyyttä on lisätty uusilla verhoilla ja pöytäliinoilla. Muuten tilat ovat aika ahtaat, koska on paljon apuvälineitä.

Olen vierailut kahden asukkaan huoneissa, jotka mielestäni ovat olleet erittäin siistejä ja viihtyisiä. Olen myös käväissyt parissa muussa huoneessa, joita en voi hyvällä tahdollakaan pitää viihtyisinä enkä kodikkaina vallitsevan sekamelskan vuoksi. Sekamelska lienee asukkaan itsensä aiheuttama.

Simonkylän vanhustenkeskus sijaitsee luonnon kauniilla metsäisellä paikalla osittain mäen päällä. Pääovi on kallion korkeimmalla kohdalla. Se on hankalaa, koska alueella vierailee ja asuu paljon ikäihmisiä. Uudelta puolelta pääsee sisään myös vanhalle puolelle, jos tietää koodin tai joku sattuu tulemaan paikalle.

Kuva 5 Simonkylän vanhustenkeskus talvella ja kesällä

Haastateltavien mielestä luonto on lähellä ja uudet piha-alueet ovat suojaisat ja viihtyisiä ruokkuasetelmien vuoksi. Pihoja on kolme ja kaikki on kivetty. Se on turvallisuuden kannalta tärkeää, joskin ei ole verrattavissa puistoon ja nurmikkoon. Pyörätuolilla ja rollaattorilla pääsee hyvin liikumaan. Lisäksi toivotaan lenkkipolun päällystämistä. Jokainen vastaaja toivoi kasveja tai kukkia lisää, koska ne pehmentävät. Piha on talviaikaan osittain vaikeakulkuinen, mutta katoksessa on tilaa oleskella. Toivomuslistalla olivat koristeallas tai muu sellainen sekä lisää korkeita kasveja ja vanhanaikainen kunnan keinu.

6.10 Muuta kerrottavaa tai kehitettävää

Puolistrukturoidun haastattelun lopussa kaikilta kysyttiin halua kehittää jotakin tiettyä asiaa. Ensimmäisen aineistosta nousi esille vapaaehtoistoimijoiden määrän ja yhteisen tekemisen lisääminen asukkaiden kanssa. Koordinaatioryhmän toimintaa pitäisi terävöittää. Eräs haastateltava näki tärkeänä, että kaupungin johdon ja sosiaalilautakunnan jäsenten pitäisi vierailla useammin ikäihmisten luona. Toisaalta todettiin, että toimintatavat ovat jo nyt hyvät, eikä tule mitään mieleen, koska täällä on niin monipuolista toimintaa. Kuitenkin toivottiin lisää lapsiesiintyjä ja teatteriesityksiä sekä omaa näytelmäkerhoa.

Asukkaiden riittävän lämmin pukeutuminen ulkoillessa askarrutti yhtä vastaajaa. Eräs halusi asukkaiden omaisten ja hoitohenkilökunnan yhteistyötä kehitettävän. Lisäksi hän peräänkuuluttaa avoimuutta. Eräs hoitajainnostaja halusi enemmän virikkeitä ja mahdollisuutta asukkaille osallistua, jotka eivät kykene olemaan hiljaa tai keskittymään. Piha-alueelle kaivattiin viherhuonetta ja korkeita kasvilavoja sekä rahaa retkiä varten.

Kuva 6 Asukkaita ulkoilemassa vapaaehtoisten kanssa

Puolistrukturoidun haastattelun lopussa kysyttiin, mitä muuta haluat kertoa.

Minusta on mukavaa olla osana Simonkylän vanhustenkeskuksen arkea. Tähän asti on aika mennyt työelämässä. Nyt on aikaa ääripäille: lastenlapsille ja vanhuksille.

Eräs vapaaehtoinen ihmetteli, miten vaikeaa on hahmottaa koko talon toimintaa, koska yksittäinen vapaaehtoistoimija seuraa lähinnä yhden osaston arkea.

Haluaisin ideoida ja toteuttaa jotakin pienimuotoista toimintaa asukkaille. Olen kiinnostunut ja innostunut, jos alamme suunnitella toteutustapoja yhdessä. Harmittaa, kun kevätöillä ei ollut ulkopuolisia asiakkaita. Jatkossa tilaisuuksien mainostamiseen tulee panostaa entistä enemmän.

Henkilöstön ja vapaaehtoistoimijoiden yhteistyötä haluttiin kehittää lisää. Henkilökuntaa toivottiin lisää, koska heillä on niin kiire. Henkilökunta koettiin ystävälliseksi. ”Tällä hetkellä on ihana henkilökunta”, kertoo eräs haastateltava. Henkilökunnalle haluttiin myös lisää palkkaa. Maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden suomen kielen osaamisesta oltiin huolissaan.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää, millainen merkitys sosiokulttuurisella vanhustyöllä on aktiivisessa hoiva-asumisessa. Saadun tiedon pohjalta tavoitteena oli kehittää toimintamalli, joka parantaa ikääntyneiden elämänlaatua.

Seuraavaksi pyrin vastaamaan tutkimusaineiston tulosten pohjalta tutkimuskysymyksiin. Miten omaiset ja vapaaehtoistoimijat kokevat toiminnan sisällön ja mitkä mahdollisuudet henkilökunnalla on toimia arjen innostajina. Näihin kysymyksiin vastaan puolistrukturoidun haastattelun tulosten pohjalta. Kysymykseen, miten aktiivisesti asukkaat osallistuvat yksilö ja ryhmätoimintaan, vastaan aineiston pohjalta, joka on saatu kirjaamalla asukkaiden osallistumiset yksilö- ja ryhmätoimintaa. Sitten pohdin tutkimuksen reliiäbeliutta eli luotettavuutta ja validiutta eli pätevyyttä.

Luvun lopussa kerron tulosten pohjalta toimintamallista ja mahdollisista jatkotutkimuskohteista sekä pohdin opinnäytetyöprosessia tutkimuksen ja omasta näkökulmastani.

7.1 Omaisten kokemuksia toiminnan sisällöstä

Simonkylän vanhustenkeskuksen sosiokulttuuriseen yhteisöön kuuluu suuri joukko omaisia. Opinnäytetyön puolistrukturoituun haastattelututkimukseen osallistui heistä viisi, jotka ovat eri osastojen asukkaiden lähiomaisia. Tutkimuksessa haluttiin kartoittaa, miten omaiset kokevat toiminnan sisällön. Omaiset avasivat teemoja melko niukasti ja lyhyesti. He osallistuivat vanhustenkeskuksessa järjestettyihin tilaisuuksiin melko usein. Kolme viidestä omaisesta osallistui lähes kaikkiin ja kaksi silloin tällöin. Vanhustenkeskuksen tapahtumat ovat usein päiväaikaan, joten työssäkäyvien omaisten on vaikea nauttia näistä tilaisuuksista.

Musiikki ja tanssiminen kuuluvat läheisesti yhteen, niitä kaivattiin lisää, vaikka nykytarjonta on jo laaja. Molemmat toimintamuodot tai toinen eri tyyllilajeineen olivat mieleisiä kaikille vastaajille. Sekä musiikin ja tanssin oma tuottaminen että katsojana ja kuulijana oleminen koettiin merkitykselliseksi. Elokuvia yhteisöllisenä muotona Simonkylän vanhustenkeskuksessa katsellaan paljon. Erityisesti vanhat suomalaiset elokuvat olivat omaisten mieleen. Johtuneeko tulos siitä, että omaiset itsekin kuuluvat samaan kohorttiin asukkaiden kanssa. Vantaan taiteilijaseuran taidenäyttelyt kiinnostivat ja puhuttivat yhtä aikaa. Abstrakti taide herätti keskustelua, joskaan ei aina myönteistä. Toimintamuoto koettiin kuitenkin hyväksi ja sitä haluttiin ehdottomasti jatkaa.

Omaisten mielestä kaikki virikkeellinen toiminta oli mieluisaa ja sitä oli paljon. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden tarpeet tyydyttyivät sosiokulttuurisessa hengessä juhlasalin isoissa tapahtumissa. Eniten pidettiin kesäjuhlista, tanssista, laulamisesta, elokuvista ja erilaisista musiikkitapahtumista. Sukupolvien kohtaamiset koettiin tärkeiksi. Monella asukkaalla vierailee lapsia tuon tuostakin. Silti lapsiesiintyjä kaivattiin lisää.

Lopputuloksena voi todeta, että omaiset kokevat toiminnan myönteisenä ja laadukkaana. Omaisten ottaminen toiminnan kehittämiseen on käynnistynyt, mutta sitä voi vielä tehostaa. Olemme vierailleet kollegani kanssa muutaman kerran omaisneuvoston tapaamisissa viriketoiminnan asioissa. Olemme ryhmänä suunnitelleet muun muassa kesä- ja sadonkorjuujuhlia. Asukkaat muuttuvat samoin omaiset. Uusien aktiivisten toimijoiden löytäminen ei aina ole helppoa. Yhteistoiminnan kehittäminen jatkuu. Vilkka (2005, 15) toteaa, että ”verkostoituminen on välttämätöntä”. Siihen mekin pyrimme hoiva-asumisen palveluissa ja erityisesti Simonkylän vanhustenkeskuksessa.

7.2 Vapaaehtoistoimijoiden kokemuksia toiminnan sisällöstä

Simonkylän vanhustenkeskuksessa toimii joukko aktiivisia vapaaehtoistoimijoita. Vapaaehtoistoiminnan perinteet ovat yli kahdenkymmenen vuoden takaa. Tutkimukseen haastateltiin viittä vapaaehtoistoimijaa. Vapaaehtoistoimijoista neljä kuuluu Simonkylän vanhustenkeskuksen koordinaatioryhmään. Heidän lisäksi ryhmään kuuluu viriketoiminnanohjaajat, kaksi osastonhoitajaa, vapaaehtoistoimijoita ja päivätoiminnan edustaja. Koordinaatioryhmän tehtävänä on suunnitella ja osin myös toteuttaa toimintaa vanhustenkeskuksessa. Ryhmän merkitys sisällön suunnittelussa on tärkeä. Yksilö oivaltaa ideat, mutta innovaatiot syntyvät ryhmässä (Vilkkä 2005, 17).

Joulu- ja kevättöri sekä avoimien ovien päivä ovat työllistäneet koordinaatioryhmää jo usean kerran. Tuolloin mukana ovat olleet myös Martat ja toritapahtumissa muita alueen vapaaehtoisia myymässä tavaroitaan. Koordinaatioryhmän toiminnasta pidettiin ja mahdollisuudesta osallistua päämäärätietoisien toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Erilaisten ihmisten tapaaminen ja teematapahtumiin osallistuminen oli vapaaehtoistoimijoista mukavaa.

Teemahaastattelun tulosten pohjalta haluttiin kartoittaa vapaaehtoistoimijoiden kokemuksia toiminnan sisällöstä. Ulkoileminen asukkaiden kanssa koettiin tärkeäksi asiaksi ja siitä on tullut vakiintunut tapa toimia. Haastateltavista kaikki osallistuivat ulkoilemiseen, johon on aina liittynyt keskustelua asukkaiden riittävästä vaatuksesta ja onko asukkaita puettu valmiiksi vai ei. Kaikki vapaaehtoistoimijat eivät nähneet mitään syytä tuolle alituiselle keskustelulle. Projektin aikana on ostettu lämpimiä ulkoiluvaatteita yleiseen käyttöön.

Tutkimuksen yhteydessä kysyttiin mielipidettä jo olemassa olevista osin yhdessä suunnitelluista ja toteutetuista koko yhteisöä varten olevista toistuvista toimintamuodoista. Elokuvaesitysten yhteydessä vapaaehtoistoimijat ovat keittäneet kahvia ja myyneet sitä omakustannushintaan. Toiminta on lähtenyt käyntiin nihkeästi. Tutkimustuloksista kuitenkin selvisi, että kahviota kaivattiin. Vapaaehtoistoimijoiden mielestä vanhojen kotimaisten elokuvien lisäksi pitää näyttää luonto- ja dokumenttielokuvia ja mahdollisesti ulkomaisia musikaaleja tai muuta sellaista. Elokevatoiminta koettiin tärkeäksi tavaksi toimia.

Kaikenlaisen musiikkitoiminta oli vapaaehtoisista erityisen mieleistä ja sitä oli runsaasti ja monipuolisesti. Konsertteja pidettiin korkeatasoisina. Esiintyjinä ovat olleet Suomen kansallisopperan kuorolaisia, Variantti-kuoro, Vantaan kansanpelimannit, Kultaisen Iän laulajat, Peltolan ja Simonkallion koulujen musiikkiluokkien oppilaita ja niin edelleen.

Vantaan taiteilijaseuran kuvataiteilijat ovat mukana sosiokulttuurisen työn edistämisessä vanhuspalveluiden asumisyksiköissä Vantaalla. Toiminta koettiin erittäin myönteisenä ja siihen liittyvä näyttelyiden avajaistapahtuma on tärkeä. Näyttelytoiminnan toivotaan jatkuvan. Tanssimista pidettiin hyvänä liikuntamuotona. Vapaaehtoistoimijat ovat tanssittaneet asukkaita sateisella tai ulkoiluun liian kylmällä ilmalla. Lisäksi vapaaehtois-

toimijoilla on tanssiryhmiä, jotka ilahduttavat vanhustenkeskuksen asukkaita aina silloin tällöin. Tanssitoiminta on vapaaehtoistoimijoista mukavaa.

Kaikilta haastateltavilta kysyttiin, mitä muuta haluaisit kehittää. Kaksi vapaaehtoistojaa on osallistunut Kohtaamistaide-ryhmään ja he pitivät siitä erityisesti. Tuossa yhteydessä keskustelimme, kiinnostaako heitä pitää yksin jotakin pienimuotoista virikkeellistä toimintaa. Asia jäi kiehtomaan ainakin toista vapaaehtoista. Eräs toinen haastateltavista vapaaehtoisista järjestää usein virikkeitä osastolla, jossa hänen ystävänsä asuu. Merkityksellisen elämän lisäarvon tuominen hoitoyhteisöön on vapaaehtoistoimijoille tärkeää. Eräs vapaaehtoistoimijoista kertoi pitävänsä eniten sellaisesta toiminnasta, jossa vapaaehtoinen ja asukas ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Henkilökunnan ja vapaaehtoistojoiden yhteistyötä haluttiin myös kehittää. Asukkaiden viihtyvyyden parantaminen nähtiin myös merkityksellisenä. Se toteutuu lähinnä arjen pienissä asioissa ja kohtaamisissa kaikki yhdessä.

Kaiken kaikkiaan yhteisöllisyyden ja osallisuuden tarpeet sekä arvojen kunnioittaminen nähtiin tärkeänä. Toimiminen yhteisössä oli merkityksellistä ja iloa tuottavaa. Toiminta oli monipuolista, mutta vapaaehtoistojat halusivat olla kehittämässä uutta. Innovaatioiden saaminen toiminnan tasolle edellyttää myös ryhmää (Vilkka 2005, 17). Juuri siksi on tärkeää toimia ryhmänä.

Vapaaehtoisvuonna 2011 on noussut esiin vapaaehtoistojoiden kouluttaminen ja palkitseminen. Taloudelliset resurssit ovat pienet, joten palkitseminen on liian juhlallinen sana, enemmänkin muistaminen ja huomioiminen. Sosiokulttuurisen innostamisen ajatuksen mukaisesti pidämme isot juhlat keväällä toimintakauden päätteeksi ja jouluna hyvän mielen juhlan alla.

Tutkimuksen aineistosta nousi esiin mahdollisuus saada pienimuotoista koulutusta. Simonkylän vanhustenkeskuksessa on järjestetty kuluvan syksyn aikana kaksi tilaisuutta, joista ensimmäisessä oli muistikoordinaattori kertomassa muistisairaanhimisen kohtaamisesta ja toisessa fysioterapeutit ohjasivat vapaaehtoisia erilaisten pyörätuolien ja apuvälineiden käytössä. Teemat näihin tilaisuuksiin ovat nousseet vapaaehtoistojoiden keskuudessa. Yleisön pyynnöstä marraskuussa on vielä yksi tilaisuus, jossa sairaalapappi kertoo saattohoidosta.

7.3 Henkilökunnan mahdollisuudet toimia arjen innostajina

Simonkylän vanhustenkeskuksessa toimitaan yksilövastuiseen hoitotyön periaatteiden mukaisesti. Lisäksi kehitetään yksilövastuista hoitotyötä tukevaa tiimityötä. Koko toiminnan taustalla on asukkaiden toimintakykyä tukevan ja kuntoutumista edistävän aktiivisen hoiva-asumisen kehittäminen. Puhumme aktiivisesta arjesta. (Vantaan kaupunki, vanhainkoti työpaikkana 2011.)

Ajatus opinnäytetyön tekemisestä syntyi yksilötasolla, mutta toiminnallisuuden innovaation kehittäminen vaatii ryhmää ja sen sitoutumista (Vilkkä 2005, 15). Simonkylän vanhustenkeskuksessa työskentelee joukko innostuneita ja työnsä sitoutuneita hoitajia, jotka osallistuvat aktiivisesti toiminnan ja työyhteisön kehittämiseen.

Asukkaiden perushoittoon menee paljon aikaa. Hoitaja-innostajilla jää rajallinen aika arjen aktiviteettien toteuttamiseen. Hoitotilanteissa voi laulaa jonkin sopivan laulun ja huomata, miten haasteellinen asukas rauhoittuu. Hoitaja-innostajat ovat saaneet koulutusta musiikin käytöstä hoivatyössä.

Puolistrukturoidun haastattelun yhteydessä hoitaja-innostajilta kysyttiin järjestävätkö he virikkeellistä aktivoivaa toimintaa asukkaille. Kaikki halusivat ja kaksi kertoi järjestävänsä jotakin joka päivä, yksi kertoi järjestävänsä toimintaa päivittäin, jos vain jää aikaa, mutta kuitenkin kahdesta kolmeen kertaan viikossa. Yksi kertoi pitävänsä jotakin pari kertaa viikossa ja yksi yhdestä kahteen kertaan viikossa. Hoitaja-innostajien erityisosaamiset on otettu huomioon ja heitä tuettu käyttämään niitä.

Lopputuloksena voin sanoa, että hoitaja-innostajilla on erinomaiset mahdollisuudet toimia arjen innostajina. Heillä on paljon osaamista ja heitä koulutetaan edelleen. Projektin aikana on tulossa vielä tanssi- ja kuvataidevalmennusta. Esimiehet joka tasolla kannustavat hoitohenkilökuntaa virikkeelliseen työhön. Hoiva-asumispalveluissa valitaan vuosittain vuoden hoitaja. Tänä vuonna valinnan kriteerinä oli virikkeellisen työn edistäminen omassa hoivayksikössä. Vuoden hoitajaksi valittiin yksi Simonkylän vanhustenkeskuksen hoitaja-innostajista.

7.4 Asukkaiden osallistuminen yksilö- ja ryhmätoimintaan

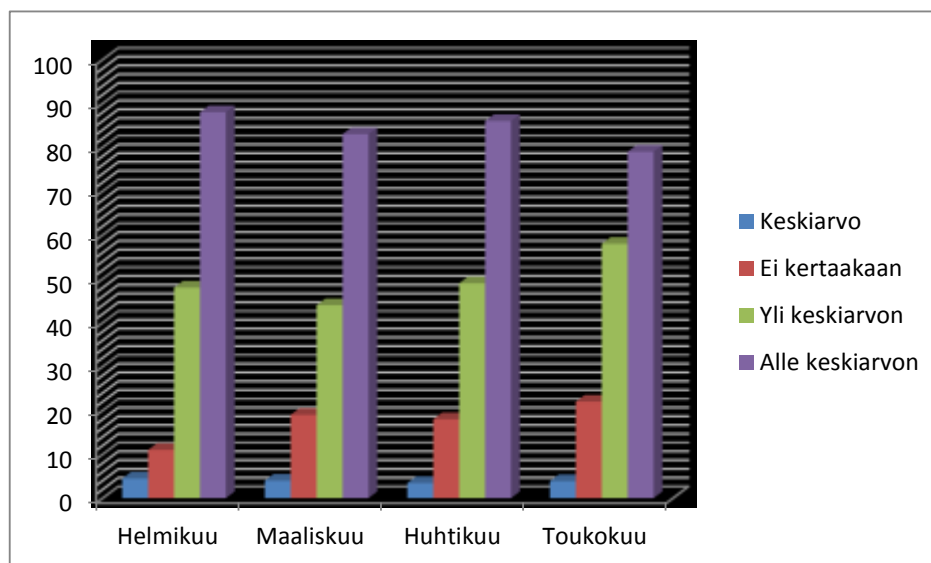
Tutkimuksen ajan viriketoiminnanohjaajat kirjasivat kaikki yksilö- ja ryhmätoimintaan osallistuneiden asukkaiden käyntikerrat. Aineiston tulos-ta tarkasteltaessa pitää muistaa, että hoitaja-innostajat järjestävät asukkaille toimintaa omalla osastolla jotkut jopa päivittäin. Lisäksi osallistumismääristä puuttuvat omaisten tai vapaaehtoistoimijoiden yksittäiset tai ryhmissä tapahtuvat asukkaiden ulkoilukerrat ja mahdolliset virikkeelliset tuokiot. Niiden kirjaaminen on mahdotonta käytännön syistä. Tutkimuksessa mukana olevat osallistumiskerrat ovat kulttuuri ja taiteet kohdassa kuvattuina ryhmä- ja yksilötoiminnan muotoja.

Simonkylän vanhustenkeskuksen monialaista toimintakykyä tukevaa virikkeellistä toimintaa alettiin kehittää määrätietoisesti vuonna 2010. Yksilö- ja ryhmätoimintaan osallistumisesta käynnistettiin seuranta talvella 2011 ja oheisessa taulukossa on tarkasteltu ajanjaksoa helmikuusta touko-kuuhun. Kuukausittainen asukasmäärä tuona aikana on ollut keskimäärin 137 ja osallistumisia eri tilaisuuksin keskimäärin 541. Kaikki asukkaat ovat osallistuneet johonkin tilaisuuteen keskimäärin kerran viikossa. Laadullisessa tutkimuksessa numeerisilla tiedoilla pyritään kuvaamaan tilannetta paremmin, ei vertaamaan muihin, eikä yleistämään. (Valli 2010, 234.)

Taulukko 1 Osallistuminen yksilö- ja ryhmätoimintaan numeroina

	Helmikuu	Maaliskuu	Huhtikuu	Toukokuu
Keskiarvo	4,5	4,0	3,5	3,9
Ei kertaakaan	11	19	18	22
Yli keskiarvon	48	44	49	58
Alle keskiarvon	88	83	86	79
Asukasmäärä	136	140	135	137
Osallistumisten kokonaismäärä	607	558	466	531

Yllä olevasta taulukosta 1 selviää kuukausittain osallistumisten kokonaismäärä, asukasmäärä sekä asukkaiden määrä, jotka osallistuivat toimintaan alle keskiarvon että asukkaiden määrä, jotka osallistuivat yli keskiarvon. Lisäksi asukkaiden määrä, jotka eivät osallistuneet kertaakaan ja ylimpänä keskiarvo.

Kuvio 4 Osallistuminen yksilö- ja ryhmätoimintaan kuviona

Kuviosta 4 on nähtävänä pylväiden muodossa osallistumiset toimintaan. Selkeä kehityssuunta on havaittavissa niiden joukossa, jotka osallistuvat tilaisuuksiin yli keskiarvon, samalla kun luonnollisesti myös alle keskiarvon osallistuvien määrä laskussa. Menemättä tarkemmin tulosten tilastolliseen tarkasteluun voi pitää ilmeisenä, että jälkimmäisen edellistä lievempään muutokseen puolestaan vaikutta niiden henkilöiden määrän selkeä kasvu, jotka eivät olleet lainkaan osallistuneet tilaisuuksiin syystä tai toisesta. Näiden ihmisten joukossa oli useita sellaisia, jotka olivat jyrkästi kieltäneet halunsa osallistua minkäänlaiseen toimintaan. Osalla oli niin huono toimintakyky tai he olivat sellaisen sairaalabakteerin kantajia, joille yhteisöllinen tapa toimia ei sovi. Kahdella osastolla, joissa asuu toimintakyvyltään melko hyväkuntoisten ikäihmisiä, oli karanteeni vatsainfektion vuoksi huhti- ja toukokuussa.

Palvelujen tarjonnan määrän kasvattamisesta, monipuolistamisesta ja toiminnan järjestelmällisyydestä huolimatta asukkaiden osallistumiskäyttäytyminen näyttää polarisoituvan. Säännöllisesti ja useammin osallistuvien määrä kasvaa, mutta samalla myös ei kertaakaan osallistuvat lisääntyvät. Tämä antaa perusteen asukaskohtaiseen selvitykseen taustalla vaikuttavista

ta syistä ja niiden huomioon ottamiseen sosiokulttuurista innostamisen tarjonnan kehittämiseksi.

Myös kesällä lomakauden aikana osallistumisaktiivisuus voitiin pitää samalla tasolla määräaikaisten kesätyöntekijöiden voimin. Tässä on kuitenkin haluttu tarkastella otantana normaalitilannetta vastaavaa ajanjaksoa.

7.5 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Parhaimmillaan tutkimus on dialogia, josta uusi ammatillinen tutkimustieto syntyy. Tutkimuksen tärkeänä tavoitteena on uuden tiedon tuottaminen. (Vilkkä 2005, 19, 23.) Laadullisen tutkimuksen validiteetti eli pätevyys edellyttää tarkkaa aineiston hankinnan kuvaamista ja miten näihin johtopäätöksiin on päästy (Moilanen & Räihä 2010, 58). Lisäksi laadullisen tutkimuksen toteuttamisen tarkka kirjaaminen ja koko prosessin kuvaaminen, luokittelun alusta ja teemoittelun perusteluista lähtien. Tutkimuksen pätevyyttä lisää mahdollinen useamman aineiston keruumenetelmän käyttö. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän mahdollisuutta tutkia juuri kyseistä asiaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 232–233.)

Tutkimusmenetelmä käytin puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelin viittätoista henkilöä. Heistä viisi oli omaisia, viisi vapaaehtoistoimijaa ja viisi henkilökunnan edustajaa. Omaisista kaksi oli vanhainkodin asukkaiden omaisia ja kolme hoivakotien asukkaiden omaisia. Aluksi suunnittelin haastattelevani myös asukkaita. Päätin kuitenkin toisin, koska suurella osalla asukkaista on merkittävät toimintakyvyn rajoitteet. Teemahaastattelulokseen olisi tutkija voinut vaikuttaa omilla käsityksillä kyseisestä asiasta, vaikka pyrkimys olisikin ollut täysin objektiiviseen tutkimustietoon. Lopullisen tuloksen luotettavuus olisi heikentynyt.

Koska tutkimusraportti on tulkinnallinen tuotos, kaikki raportin tieto on kiistettävissä ja jokaiselle tulkinnalle voi olla vaihtoehtoja (Kiviniemi 2010, 83). Tuomi ja Sarajärvi (2009, 134) pohtivat, onko olemassa yhtenevää käsitystä tutkimuksen luotettavuudesta. Siksi päätin ottaa tutkimukseen mukaan tilaston yksilö- ja ryhmätoiminnan päivittäisistä osallistumisista. Tilasto on ainakin reliaabeli. Reliaabelius tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta ja luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2010, 231.)

Laadullisessa tutkimuksessa yleistäminen on tilastollisesti lähes mahdotonta (Moilanen & Räihä 2010, 67) tai ainakin melko vaikeaa. Saadut vastaukset voivat olla vain yhden aineiston tuloksia. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa on jo tärkeää, että ottaa huomioon taustamuuttajat. (Valli 2010, 234. Tässä yhteydessä mietin omaisten mahdollisuutta vastata kysymyksiin. He eivät ole seuraamassa arkea jatkuvasti. Siksi pyysin haastateltaviksi juuri sellaiset omaiset, jotka ovat paljon läsnä. Heidän käsityksensä arjesta on objektiivisin. Laadullisen tutkimuksen nimestä voi nähdä jo yleistettävän sanan laatu. (Moilanen & Räihä 2010, 66) Laadun peräänkuuluttaminen arjen virikkeellisyyden takaamisessa on tärkeää ja oleellista koko opinnäytetyön kannalta.

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on aina tapaustutkimusta ja sitä voi helposti yleistää sekä tuloksista voi tehdä omia johtopäätöksiä. (Metsämuuronen 2008, 17.) Simonkylän hoivakodeissa osastolla yksi asukkaiden kronologinen ikä on huomattavasti alhaisempi muiden hoiva-asumisen yksiköiden asukkaiden ikään verrattuna. Tämä on ainoa seikka, mikä pitää ottaa huomioon yleistettäessä tutkimusta. Muuten opinnäytetyön tutkimuksessa ei ilmennyt mitään sellaista, ettei sitä voisi yleistää muissa hoiva-asumisen yksiköissä.

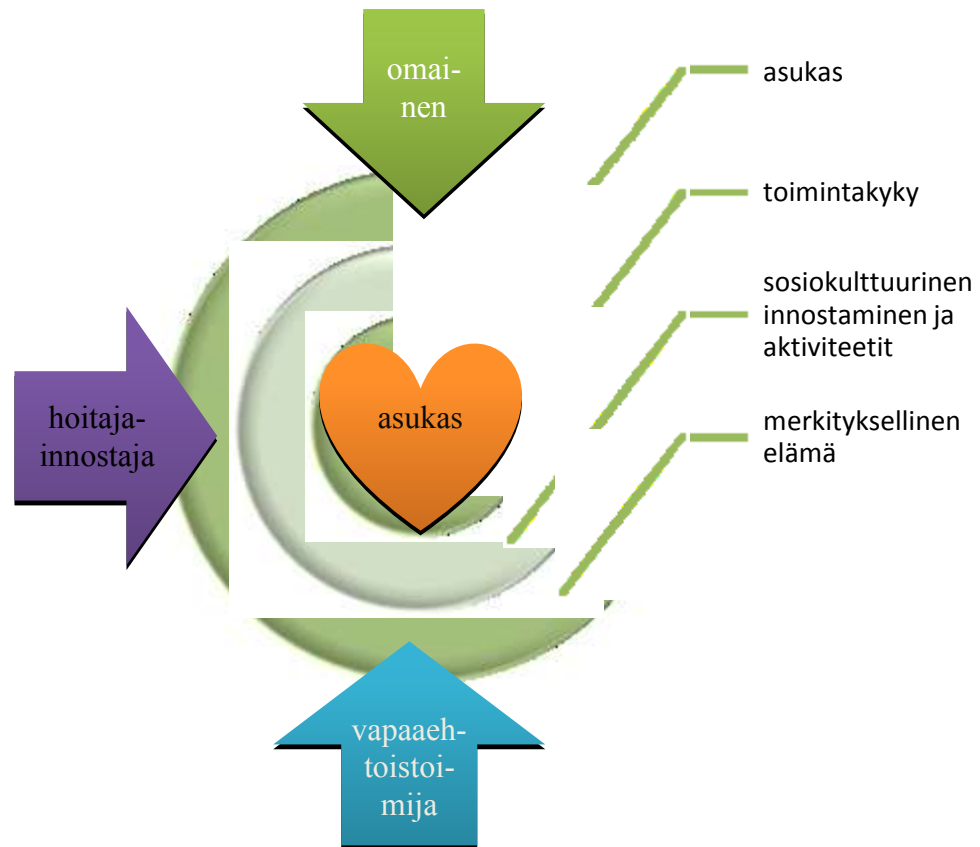
7.6 Uuden toimintamallin muotoutuminen ja kehittäminen

Hoiva-asumisen palvelulupaus korostaa aktiivista hoivaa. Kuitenkaan hoitoyhteisöjen yhteisöllisyyden ja osallisuuden tarpeisiin ei voitu vastata riittävästi. Siksi ryhdyttiin monipuolistamaan asukkaan arjen kohtaamisia ja virikkeellisyyteen alettiin kiinnittää huomiota entistä enemmän.

Palvelulupauksessa jokaiselle asukkaalle luodaan päivittäin mahdollisuus yhdessäoloon sekä osallistumiseen yhteisön arjessa. Toiminta on suunnitelmallista toimintakykyä ja kuntoutumista ylläpitävää virikkeellistä aktiiviteettiä sekä yhteistyö omaisten ja vapaaehtoisten sekä hoitoyhteisön ympäristön kanssa korostuu. Hoiva-asumisen palveluiden palvelulupaus sisältää kaikki ne elementit, jotka ovat sosiokulttuurisen vanhustyön periaatteita. Hoiva-asumisen palveluissa sosiokulttuurisen innostaminen on uudenlainen tapana toimia. Ihmisen kunnioittaminen, kohtaaminen ja ennen kaikkea kuunteleminen sekä vierellä kulkeminen tasavertaisena yhteisön jäsenenä ovat tärkeitä. Yhteisöön kuuluminen ja siinä paikkansa löytäminen on sosiokulttuurisen innostamisen ydin. (Kurki 2007, 8–9).

Toimintatapoja monipuolistamalla ja kehittämällä toimintamuotoja opinnäytetyön tutkimustehtäväksi muodostui selvittää, millainen merkitys sosiokulttuurisella vanhustyöllä on aktiivisessa hoiva-asumisessa. Saadun tutkimustiedon pohjalta kiteytyy toimintamalli, joka parantaa ikääntyneiden elämänlaatua.

Kuviosta 5 selviää, että hoiva-asumisen palveluiden virikkeellisen työn toimintamalli takaa osaltaan asukkaalle merkityksellisen elämän. Se on kaiken perusta. Asukas on keskiössä ja hänellä on tietty toimintakyky. Toimintakyvyn edellytyksenä on arjen innostaminen ja aktiiviteetteihin osallistuminen. Henkilökunta, omaiset ja vapaaehtoistoimijat tukevat asukasta arjessa. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden tarpeet toteutuvat aktiivisen taide- ja kulttuuritarjonnan välityksellä unohtamatta sosiokulttuurista tilaa.

Kuvio 5 Toimintamalli

Tutkimuksesta saatujen tulosten perusteella jo toiminnassa olevilla toimintamuodoilla on vankka jalansija asukkaan arjessa ja merkityksellisen elämän takaamisessa. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, että vanhustenkeskudessa asuu toimintakyvyltään hyvin erilaisia ikäihmisiä. Osa asukkaista on syntynyt viisikymmentäluvulla osa viime vuosisadan alussa. Toiminnan sisällön pitää sopia kaikille ja muuntua ajassa sekä paikassa. Periaatteena onkin jokaiselle jotakin.

Keskeisenä tuloksena toimintamallin kehittämisessä on jokapäiväisten asioiden tekeminen ja testaaminen. Parhaat toimintatavat saadaan nopeasti käyttöön, ongelmat esiin ja korjatuiksi. Samalla toimintamalli muodostuu suoraan osaksi päivittäistä toimintaa.

7.7 Jatkotutkimus ja kehittäminen

Tutkimuksessa tuli esiin monia jatkokehittämisen kohteita. Monen kehittämisidean taustalla on viittaus sosiaaliseen eli vuorovaikutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin yhteisössä. Siihen mitä syntyy ihmisten eläessä yhdessä. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 62.) Vapaaehtoisten ja henkilökunnan keskinäistä yhteistyötä haluttiin kehittää. Lisäksi tutkimustulosten ja kokemuksen pohjalta tärkeäksi jatkotutkimuksen kohteeksi nousi erityisesti kaikkien omaisten kanssa tehtävän yhteistyön kehittäminen. Omaisten keskuudessa on valtava potentiaali ideoille ja tekemiselle, kunhan se vain osattaisiin hyödyntää paremmin. Ihmiset joutuvat sattumalta johonkin yhteisöön, ovat riippuvaisia toisistaan. Normit ja tavat toimia syntyvät sosiaalisen pohjalta. (Mäkinen ym. 2009, 62.) Omaisten,

vapaaehtoistoimijoiden ja henkilökunnan luonteva yhteistoiminta on tärkeää.

Vapaaehtoistoimijoiden keskuudessa heräsi halu toteuttaa systemaattisesti omaa pienryhmätoimintaa. Innostajan roolin välittäminen ja vapaaehtoistoimijoiden kannustaminen sekä tukeminen uudessa tehtävässä ovat oleellisia. Toimintamuodoille ei ole rajoja. Niitä voi syventää ja laajentaa loputtomiin. Esimerkkinä haluan kertoa, että eräs vapaaehtoistojen johtaja, joka on kuvataiteilija, aloittaa oman taideryhmän Simonkylän vanhustenkeskuksessa vielä ennen joulua.

Tutkimuksesta nousi muitakin kehittämisen kohteita. Esimerkiksi pihalle haluttiin suihkulähde ja lisää kukkia. Tällaisten toiveiden toteuttaminen vaatii ainoastaan taloudellisia resursseja ja yhteisöllisyyttä niiden toteuttamiseksi.

8 POHDINTA

Nykyisin ikäihmisten ja vanhusten asiat ovat usein julkisen keskustelun otsikoissa. Mielestäni ikääntymiseen ilmiönä suhtaudutaan joskus kielteisesti. Julkinen avoin keskustelu ja yhteisöllisyyden peräänkuuluttaminen ovat kuitenkin lisänneet tietoisuutta ja ymmärrystä ikääntymisen kysymyksiä kohtaan. Työskentely vanhustyössä vaatii erityisosaamista ja lisää myönteisiä arjen kohtaamisia.

Vanhustyössä sosiokulttuurinen ajattelu on nykyaikaa. Minulle tarjoutui hyvä mahdollisuus tehdä tämä opinnäytetyö, koska virikkeellisen toiminnan kehittäminen tuli ajankohtaiseksi hoiva-asumisen palveluissa Vantaalla. Työllä on siis vankka työelämäyhteys. Toimintamallin kehittäminen ja sen jalkauttaminen hoiva-asumisen palveluiden vanhain- ja hoivakoteihin on ollut selkeä tavoite alusta asti.

Olen työskennellyt pilottina toimineessa Simonkylän vanhustenkeskuksessa kauan. Projektin käynnistymisen yhteydessä Simonkodista tuli Simonkylän vanhustenkeskus uusien hoivakotien valmistuttua. Hoivakoteihin muutti toimintakyvyltään huomattavasti parempikuntoisempaa väkeä, joten toiminnan kehittämiseksi oli syynä.

Vanhus tai ikäihminen on keskiössä opinnäytetyön kontekstissa. Olen vuosien varrella pohtinut yksin ja asukkaiden kanssa sanojen ikäihminen ja vanhus sisältöä ja merkityksiä. Perusteluni sanojen eroavuuksista perustuvat lähinnä kokemustietoon. Sanaan vanhus suhtaudutaan yleisesti entistä varauksellisemmin. Perinteinen, iäkäs vanhainkodin asukas tuntee ja kokee itsensä vanhukseksi. Tällaisen asukkaan fyysinen ikä on korkea, mutta psyykkiseltä iältään hän voi kokea itsensä hyvinkin nuoreksi, vaikka haluaa kutsuttavan itseään vanhukseksi. Monella henkilöllä hoiva-asumisen palveluiden piiriin joutumisen syyt ovat lähinnä fyysisen toimintakyvyn rajoitteita. Tällainen asukas kutsuu itseään myös usein vanhukseksi. Yhä useampi hoiva-asumisen piiriin muuttava henkilö haluaa kutsuttavan itseään ikäihmiseksi. Vapaaehtoistoimijoissa on useita yli kahdeksankymmentä vuotta täyttäneitä henkilöitä. Silti minusta on vaikeaa

kutsua heitä vanhuksiksi, koska he ovat täysin toimintakykyisiä yhteiskunnan jäseniä. Minusta he ovat ikäihmisiä.

Toimintakyvyltään huonokuntoisen asukkaan mahdollisuuteen osallistua järjestettyyn toimintaan on aina oltu tyytymättömiä yli kolmekymmentä vuotta kestäneen työurani aika, vaikka toiminnan muotoja on kehitetty ja määrää on lisätty paljon.

Työyhteisön monipuolinen, yksilöllinen ja terapeutin työote takaa toiminnallisesti loistavat mahdollisuudet yhteisöllisyyden ja osallisuuden tarpeiden tyydyttymiselle jokaisen yksilön toimintakyvyn mukaisesti. Projektin aikana on kehitetty muun muassa EHTA- eli erityistä huomiota tarvitsevien asukkaiden ryhmä. Tarve kyseiselle ryhmälle syntyi keskusteluissa hoitajien kanssa. Ryhmään valittuja asukkaita ei voinut tuoda samaan tilaisuuteen muiden kanssa, koska he olivat niin äänekkäitä ja rauhattomia. Kaikilla ryhmän osallisilla on toimintakyky alentunut huomattavasti. Olemme kokoontuneet kaksi kertaa kuukaudessa vuoden ajan. Kaksi ryhmäläistä on alkanut puhua lauseita ja loputkin ovat rauhoittuneet sekä viihtyvät selvästi. Ryhmässä toimitaan aktiivisesti, ohjaajat avustavat muun muassa kuvataidetoiminnan kanssa. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden tavoitteet toteutuvat loistavasti.

Kuva 7 EHTA-maalauksen ja tanssiryhmä

Olen ollut omalla työpaikallani kaksoisroolissa, työntekijänä ja opiskelijana. Näiden roolien yhteensovittaminen on ollut mielenkiintoista, joskus haastavaa mutta luontevaa. Olen siis tavallaan tutkinut omaa työtäni ja osin aikaisempia aikaansaannoksiani. Olen vuosien varrella saanut solmittua luottamukselliset välit sekä vapaaehtoistoimijoihin että omaisiin. Yhteistyö on mutkatonta. Ongelmana on lähinnä uusien aktiivisten omaisten löytäminen ja osallistaminen.

Olennaista on, että kaikki suhtautuivat opinnäytetyön tekemiseen myönteisesti. Hoitaja-innostajien aikaisemmin osin haasteellinen suhtautuminen on selkeästi muuttunut. Sosiokulttuurisen toiminnan merkitys on saanut uuden ulottuvuuden.

Tutkimusprosessi on edennyt melko lineaarisesti. Teoreettista lähdemateriaalia tutkimukseni aihepiiristä on paljon. Työn rajaaminen toi omat haasteensa. Henkilökohtaisessa ajanhallinnassa on ollut muutamia uupumisen

hetkiä. Tuntuu todella helpottavalta kirjoittaa pohdintaa, koska kesken-eräinen työ on ollut peikkona taka-alalla.

Haluan kiittää työni ohjaajaa Päivi Mäntynevaa ja opiskelutovereitani. Meillä on ollut ihan loistava vanhustyön ryhmä, joka lienee viimeinen lajiaan. Lisäksi haluan kiittää Simonkylän vanhustenkeskuksen tutkimukseen osallistuneita hoitaja-innostajia, vapaaehtoistoimijoita ja omaisia sekä työelämäohjaajaani ylihoitaja Tuula Lahtea. Suuret kiitokset kannustuksesta ansaitsevat erityisesti kaikki läheiseni. Opiskelu ja tämä opinnäyte-työ ovat vieneet aikaa, mutta vastaavasti ovat tuoneet paljon merkitystä elämäni.

LÄHTEET

Aaltonen, E. & Ojanen, H. 2009. Valoisa vanhuus. Sosiokulttuurista innostamista taidelähtöisten menetelmien avulla. Lahden ammattikorkeakoulu Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.pdf.

Audioriders. Äänivitamiinia mielelle ja keholle. Viitattu 25.2.2010. http://www.audioriders.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=23&Itemid=29

Eloranta, T. & Punkanen, T. 2008. Vireään vanhuuteen. Helsinki: Otavan kirjapaino Oy.

Engeström, Y. 2004. Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittelytyössä. Helsinki: Otavan Kirjapaino Oy.

Eskola, A. & Kurki, L. (toim.) 2001. Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. osin uud. p. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16. osin uud. p. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Hali-Bernit. Viitattu 21.10.2011. http://paakaupunkiseudunsveitsinpaimenkoirat.com/?page_id=22

Hakonen, S. 2008. Millainen tulevaisuus edessä. Teoksessa Hakonen, S & Suomi, A. (toim.) Kuluerastä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymisen kysymyksiin. Jyväskylä: WS Bookwell, 103–108.

Hakonen, S. 2008. Ikääntyvien voimavarat. Teoksessa Hakonen, S & Suomi, A. (toim.) Kuluerastä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymisen kysymyksiin. Jyväskylä: WS Bookwell, 121–152.

Hohenthal-Antin, L. 2009. Muistot näkyviksi. Muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. Jyväskylä: WS Bookwell.

Hohenthal-Antin, L. 2006. Kutkuttavaa taidetta. Taidetoiminta seniori- ja vanhustyössä. Jyväskylä: WS Bookwell.

Jyrkämä, J. 2003. Ikääntyvä yhteiskunta ja vanhojen elinolot. Teoksessa Marin, M. & Hakonen, S. (toim.) Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: WS Bookwell, 13–21.

Ikäihmisten palveluiden laatusuositus. 2008. Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuja 2008:3.

Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, R. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: WS Bookwell, 70–85.

Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus. Sosiokulttuurinen innostaminen vanhempien aikuisten parissa. Anjalankoski: Solver palvelut Oy.

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kurki, L. & Nivala, E. 2006. Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Kurki, L. 2006. Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa Kurki, L. & Nivala, E. (toim.) Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Yliopistopaino Oy - Juvenes Print, 115–187.

Lahti, T. 2010. Vanhainkotien viriketoiminnan kehittämisen projektisuunnitelma 2010-2012.

Lehtonen, J. 2010. Samassa valossa. Näyttelijän työ hoitolaitoskierroksella. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1.

Liikanen, H-L. 2007. Gerontologisen sosiaalityön menetelmistä. Teoksessa Seppänen, M., Karisto, A. & Kröger, T. (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Jyväskylä: WS Bookwell, 69–91.

Liikanen, H-L. & Kaisla, S. 2007. Gerontologisen sosiaalityön menetelmistä. Työpapereita 3:2007. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA. Heikki Waris -instituutti.

Lundahl, R., Hakonen, S. & Suomi, A. 2007. Taide ja kulttuuri – innovaatiota seniori- ja vanhustyöhön. Teoksessa Seppänen, M., Karisto, A. & Kröger, T. (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Jyväskylä: WS Bookwell, 253–269.

Lyyra, T-M. 2007. Terveys ja toimintakyky. Teoksessa: Lyyra, T-M., Pikkarainen, A. & Tiikkanen, P. (toim.) Vanheneminen ja terveys. Tampere: Tammer-Paino Oy, 16–38.

Madori, L. 2010. Therapeutic Thematic Arts Programming -menetelmä. Ikääntyneiden aikuisten hoidossa ja kuntoutuksessa. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Marin, M. 2003. Elämän paikallisuus ja paikat. Teoksessa Marin, M. & Hakonen, S. Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: WS Bookwell, 22–43.

Moilanen, P. & Räihä, P. 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: WS Bookwell Oy, 46–69.

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Mäkinen, S. 2010. Hyvinvointikeskus – uutta tilaa luomassa. Teoksessa Markkula, S., Mäkinen, S. & Huhta, E. (toim.) Hyvinvointipalvelut 2.0. Tulevaa ennakoiden, menneestä ammentaen. Tampere: Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 11–15.

Nieminen, L. 2006. Lapsuudesta vanhuuteen. Perus- ja ihmisoikeuksien merkitys eri ikävaiheissa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pikkarainen, A. 2007. Ympäristö. Teoksessa Lyyra, T.-M., Pikkarainen, A. & Tiikkanen, P. (toim.) Vanheneminen ja terveys. Tampere: Tammer-Paino Oy, 42–68.

Pirnes, E. 2008. Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka. Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perustana. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Pusa, T. 2010. Taidelähtöinen vuorovaikutuksellisuus Active Art työskentelyssä. Teoksessa Pusa, T. (toim.) Kohtaamisen iloa! Active Art pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Helsinki: Edita Prima Oy, 10–17.

Rauhala, L. 2005. Ihminen kulttuurissa – kulttuuri ihmisessä. Helsinki: Yliopistopaino.

Rautiainen, I. 2010. HOVAS_esittely_lyhyt_perehdytysversio.pdf.

Rautiainen, I. 2011. Hoiva-asumisen palvelut ja toiminnan lähtökohdat. pdf.

Saarenheimo, M. 2003. Merkityksellinen elämä. Teoksessa Marin, M. & Hakonen, S. Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: WS Bookwell, 44–55.

Suomi, A. 2008. Voimaantumisen. Teoksessa Hakonen, S & Suomi, A. (toim.) Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymisen kysymyksiin. Jyväskylä: WS Bookwell, 117–121.

Suurella sydämellä. Musiikkia hoitolaitoksiin. Viitattu 21.10.2011.
[http://vantaa.suurellasydamella.fi/index.php?sivu=34775&kappale\[19841\]\[nr\]=250](http://vantaa.suurellasydamella.fi/index.php?sivu=34775&kappale[19841][nr]=250)

Syrjänen, M. & Tuominen, M. 2006. Työkirja tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Vantaa: Vantaan kaupunki.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Mitä osallisuus on. Viitattu 17.10.2011.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/osallisuus

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Mitä yhteisöllisyys on. Viitattu 17.10.2011.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Livonia Print.

Uudenmaan taidetoimikunta. Ava Numminen. Viitattu 25.2.2010.
<http://www.uudenmaantaidetoimikunta.fi/index.php?page=1007&lang=1>

Valli, R. 2010. Vastaaja asettaa tukinnalle haasteet. Teoksessa Aaltola, R. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: WS Bookwell, 236–273.

Valli, R. 2010. Mitä numerot kertovat. Teoksessa Aaltola, R. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: WS Bookwell, 222–235.

Vantaan kaupunki. Vantaan ikääntymispoliittinen ohjelma Viksu. Viitattu 20.9.2011.
http://www.vantaa.fi/fi/senioreille/vantaan_ikaantymispoliittinen_ohjelma

Vantaan kaupunki. Fysioterapia. Viitattu 18.9.2011.
http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali-ja_terveyspalvelut/terveyspalvelut/kuntoutus_ja_terapiat

Vantaan kaupunki. Työ – ja päivätoiminta. Viitattu 18.9.2011.
http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali-ja_terveyspalvelut/vammaispalvelut/tyo-ja_paivatoiminta

Vantaan kaupunki. Vantaan kaupungin omat vanhainkodit. Sielunhoito vanhainkodeissa. Viitattu 20.10.2011. http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali-ja_terveyspalvelut/ikaihmissen_palvelut/hoiva-asumisen_palvelut/vanhainkotihoito/vantaan_kaupungin_omat_vanhainkodit/sielunhoito_vanhainkodeissa

Vantaan kaupunki. Vapaaehtoistyöntekijänä vanhainkodissa. Viitattu 20.10.2011. http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali-ja_terveyspalvelut/ikaihmissen_palvelut/hoiva-asumi-

sen_palvelut/vanhainkotihoito/vantaan_kaupungin_omat_vanhainkodit/va
paahtoistyontekijana_vanhainkodeissa

Vantaan kaupunki. Vanhainkoti työpaikkana. Viitattu 20.10.2011.
[http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali-
_ja_terveyspalvelut/ikaihmissen_palvelut/hoiva-
asumi-
sen_palvelut/vanhainkotihoito/vantaan_kaupungin_omat_vanhainkodit/va
nhainkodit_tyopaikkana](http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali-
_ja_terveyspalvelut/ikaihmissen_palvelut/hoiva-
asumi-
sen_palvelut/vanhainkotihoito/vantaan_kaupungin_omat_vanhainkodit/va
nhainkodit_tyopaikkana)

Varho, J. & Lehtovirta, M. (toim.) 2010. Taidetta ikä kaikki. Selvitys
ikäihmissen hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin
kulttuurikeskus. Sähköinen versio.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Otavan Kirjapaino Oy.

Virhiä, Anu. 2010. Toiminnalliset työtavat sosionomin ammatillisina väli-
neinä. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. So-
siaalisen kuntoutuksen suuntautumisvaihtoehto. Opinnäytetyö.

Hei!

Kehitän Simonkylän vanhustenkeskuksen virikkeellistä toimintaa yhdessä teidän kanssanne. Teen opinnäytetyötäni aiheesta ”**sosiokulttuurinen innostaminen hoiva-asumisen palveluissa**”. Osallisuus ja yhteisöllisyys ovat oleellisia sosiokulttuurisessa innostamisessa. Asukkaille tulee järjestää säännöllisesti suunniteltua ja päämäärätietoista toimintaa sekä taide- että kulttuurikokemuksia. Innostajan tehtävänä on tukea

asukasta niin, että asenne muuttuu passiivisesta aktiiviseksi. Arjen innostajana voi toimia myös hoitaja, omainen tai vapaaehtoistoimija.

Oletteko ystävällinen ja vastaatte seuraaviin kysymyksiin täysin vapaamuotoisesti. Keskustelen mielelläni kysymysten synnyttämistä ajatuksista.

Helena Sallila-Tähtinen, viriketoiminnanohjaaja, 050 312 1735

Haastattelu:

- ❖ Olen omainen
- ❖ Vapaaehtoinen
- ❖ ”Hoitajainnostaja”

❖ Minkälaiseen toimintaan / tilaisuuksiin olet osallistunut?

❖ Mitä mieltä olet konserteista?

❖ Mitä mieltä olet Vantaan taiteilijaseuran näyttelyistä?

❖ Mitä mieltä olet elokuvista?

❖ Mitä mieltä olet tanssista ja tanssiesityksistä?

❖ Mistä muusta pidät?

❖ Mistä pidät vanhustenkeskuksen toiminnassa eniten?

❖ Mistä pidät vanhustenkeskuksen toiminnassa vähiten?

haastattelu

❖ Mitä ymmärrät yhteisöllisyydellä ja miten se toteutuu?

❖ Mitä ymmärrät osallisuudella ja miten se toteutuu?

❖ Kuinka hyvin toimintakyvyltään huonokuntoiset asukkaat pääsevät osallistumaan?

❖ Miten usein järjestät itse asukkaille / asukkaalle jotakin toimintaa?

❖ Jos järjestät, niin mitä?

❖ Jos et järjestä, niin miksi?

❖ Minkälaiset ovat asuin- ja yleisten tilojen viihtyvyys?

❖ Minkälainen on mielestäsi piha-alueen viihtyvyys?

haastattelu

❖ Kerro, mitä uutta haluaisit kehittää?

❖ Mitä muuta haluat kertoa?

Kiitos vastauksestasi!